

جایگاه پیشرفت علمی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت
تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۳۹۲
محمد حسین اشتری لرکی^۱، زهرا رضائیان^۲

چکیده

این مقاله به بررسی موضوع پیشرفت علمی و جایگاه آن در پیشرفت کشور از منظر رهبری معظم انقلاب اسلامی پرداخته است. در این پژوهش ابتدا مفهوم توسعه بررسی شده و سپس توسعه در مکاتب و جوامع دیگر بیان گردیده است. در ادامه به ضرورت ارائه مدل اسلامی - ایرانی اشاره شده و جمع بندی از مساله پیشرفت علمی و روند پیشرفت کشور در بیانات رهبری معظم استخراج شده است. در این پژوهش فرمایشات رهبری معظم انقلاب از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۳۹۲ استخراج و بررسی شده است. داده های این پژوهش پس از مطالعات فراوان چکیده گیری شده و در مرحله بعد این داده ها به روش کد گذاری باز تفکیک شده و در گام بعد با استفاده از کد گذاری مجدد به ۵۱ محور اصلی تقسیم شده است و نهایتاً در ۷ محور جمع بندی شده است. و طراحی مدلی عملی رسیده ایم. این پژوهش از آن جهت که فراتحلیلی است و جمع بندی عملی بر پایه فرمایشات رهبری معظم انقلاب از موضوع جایگاه پیشرفت علمی در سند پیشرفت کشور ارائه می دهد در رسالت پژوهشی خود موفق بوده است.

واژگان کلیدی: پیشرفت علمی، تولید علم، مدل پیشرفت، الگوی توسعه بومی

۱- مقدمه

لزوم و چگونگی ایجاد توسعه و پیشرفت در جوامع مختلف بشری همواره یکی از مباحث اصلی و مورد توجه رهبران، اندیشمندان، صاحب نظران و مصلحان اجتماعی بوده است. معمولاً وقتی سخن از توسعه و پیشرفت به میان می آید برداشت های متفاوتی را با

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه علامه طباطبایی m.ashtari@mecep.ir

^۲ کارشناس پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز r246r@yahoo.com

خود به همراه دارد. مفهوم توسعه و پیشرفت و به خصوص پیشرفت علمی مفهومی عام و همه جانبه است و با مفاهیمی همچون صنعتی شدن متفاوت می باشد. آنچه که معمولاً از پیشرفت و توسعه مراد است؛ افزایش سطح بهره مندی و رفاه عمومی، ارتقا امنیت و آزادی، گسترش ارتباطات اجتماعی و ... می باشد. این اهداف در سایه پیشرفت علمی و تکنولوژیک و دگرگونی تکاملی در نظام بهداشت و درمان، آموزش و پرورش و همچنین ساماندهی و مهندسی نظام اقتصادی و رشد صنعتی در کنار پیشرفت سیاسی و فرهنگی بوجود می آید. نکته ی مهم و حیاتی این است که این تغییرات می باید از ارزش های درونی یک جامعه نشأت گرفته و با آن ها هماهنگ باشد. این معنا مصداق صریح فرمایشات رهبری معظم انقلاب در سنوات اخیر است که بر بومی بودن و بومی شدن تاکید دارند. در قرون گذشته میلادی، قدرتهای بزرگ، الگوهای سرمایه داری غربی و کمونیستی را برای رشد و توسعه جوامع خود مطرح کرده اند. با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق به عنوان سردمدار کمونیسم، اینک کشورهای غربی، مدل غرب را به عنوان تنها راه برای پیشرفت کشورهای درحال توسعه در جهان تبلیغ می کنند. امروزه ملت های بیداری چون ملت ما می دانند که الگوی پیشرفت غربی خود نیز دارای کاستی های بسیاری است و این الگو نمی تواند ملت ما را به اهدافش برساند زیرا اهداف ما از اساس با اهداف پیش بینی شده در مدل های غربی متفاوت است؛ بنابراین برای رسیدن به افقهای مطلوب زندگی یا همان زندگی همراه با پیشرفت؛ باید مدلی متناسب با ارزشهای دینی و ملی خود طراحی و تدوین کنیم. از این روی رهبری معظم انقلاب اسلامی ایران، موضوع الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت را مطرح نموده اند. در سند چشم انداز ۲۰ ساله ی کشور، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل است که با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان ها و اصول قانون اساسی محقق می شود. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز با اشاره به سند چشم انداز ملی ۲۰ ساله بر قرار گرفتن ایران از لحاظ رشد علمی در درجات اول دنیا به شدت تأکید دارند و رهنمودهای مدبرانه و حکیمانه ایشان، اولویت ها و شاخص ها را برای توسعه و پیشرفت ایرانی- اسلامی مشخص می کند. قرن بیست و یکم میلادی، عصر پیشرفت های سریع بشر در علوم و فناوری مختلف بوده است و اکثر کشورهای جهان، به

ویژه در جغرافیای جهان در حال توسعه، برنامه ریزی گسترده ای را برای دستیابی به دانش های نوین آغاز کرده اند. برخی از این کشورها در این زمینه گام هایی برداشته اند و برخی دیگر که اکثریت کشورهای جهان سوم را تشکیل می دهند، هنوز در وضعیت برنامه ریزی به سر می برند. از سوی دیگر برخی از کشورها که پس از برنامه ریزی وارد فاز عملیاتی شده اند با مشکلاتی رو به رو گردیده که آنان را از رسیدن به مقصود باز داشته است. در این میان، جمهوری اسلامی ایران علی رغم مشکلات ایجاد شده ی پس از انقلاب و جنگ هشت ساله تحمیلی و تحریم های مختلف و ناعادلانه، به پیشرفت های چشمگیری در حوزه علوم و فناوری دست یافته و می توان گفت در این عرصه، از کشورهای پیشگام است. نگاهی واقع گرایانه به وضعیت کنونی ایران در عرصه های مختلف علمی، این حقیقت را آشکار می سازد که در دو دهه اول انقلاب، ایران در زمینه بهداشت فردی و اجتماعی، سواد آموزی و... به پیشرفتهای چشمگیری نائل شده است، به گونه ای که به صورت الگوی برخی کشورها درآمد است؛ اما پیشرفت های بزرگ ایران در اینجا متوقف نشده و در عرصه علوم و فناوری نوین نیز توفیقات بزرگی داشته ایم. از دیدگاه مقام معظم رهبری، علم و تحقیقات علمی، رمز واقعی و کلید پیشرفت ملت ایران در برهه ی زمانی فعلی است. تاکید های مکرر ایشان بر تسریع روند حرکت به سمت قله های پیشرفت و توسعه، ناشی از ضرورت جبران عقب ماندگی های تاریخی ملت ایران در دوران وابستگی به بیگانگان است. ایشان مکررا متذکر شده اند که پیشرفتهای چشمگیر ایران در زمینه علوم و فناوریهای پیشرفته که در سایه علم، ایمان و کوشش مستمر دانشمندان جوان ایرانی حاصل شده است، نباید متوقف و یا کند شود. بی شک و مطابق فرمایشات رهبری، در جهان امروز، قدرت واقعی از آن کشورهایی است که از پیشرفت های علمی و فناوری برخوردارند و برای ملت ایران نیز علم و تحقیق است که راهگشای رسیدن به قله های توسعه و پیشرفت خواهد بود.

۲- ادبیات و پیشینه نظری:

اصطلاح "توسعه"^۳ که به صورت فراگیر پس از جنگ جهانی دوم مطرح شده است، در لغت به معنای خروج از لفاف است و مراد از لفاف همان جامعه سنتی است که جوامع از بافت آن خارج می شوند. به لحظ لغوی «توسعه» به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته

³ Development

تر شدن، قدرتمندتر شدن و حتی بزرگ‌تر شدن است. (فرهنگ لغات آکسفورد، ۱۹۸۹) پیشرفت نیز از نظر لغوی به معنی پیش رونده و سیر کننده به طرف بالا و جلو در جهت مثبت می باشد. توسعه و پیشرفت از جمله مفاهیمی هستند که در ادبیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جهان، خصوصاً در دهه های اخیر بسیار استفاده شده اند. بسیاری از اندیشمندان غربی برای پیشرفت و توسعه مفهومی اقتصادی قایل و بر موضوعاتی مثل درآمد سرانه و تولید ناخالص ملی تأکید می کنند. برخی دیگر از متفکرین حوزه ی جامعه شناسی اساساً پیشرفت و توسعه را دو مفهوم جدا از هم می دانند و برخی دیگر هم منطبق بر هم. توسعه مفاهیمی همچون آزادی از هر گونه استبداد، برقراری زندگی اجتماعی همراه با ایجاد حس تعلق در انسان، حس حقیقت، حس زیبایی، احساس فراوانی و نیکی، بروز تغییرات مردمی و اجتماعی برای افزایش پیوسته و مداوم محصول حقیقی، افزایش قدرت انتخاب و اعتماد به نفس، و تأمین هر چه بهتر نیازهای اساسی انسان و ... به همراه می آورد. به عبارت دیگر، توسعه بر مبنای افزایش توانایی ها و اشتیاق ارضای آرزوهای انسانی، فرایندی چند بُعدی است و مستلزم تغییرات اساسی در ساختار اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی، و نیز تسریع رشد اقتصادی، افزایش رشد علمی، کاهش نابرابری های اجتماعی و اقتصادی، و ریشه کن کردن فقر مطلق می باشد. توسعه به طور خلاصه مفهومی با ابعاد و ویژگی های زیر است:

- توسعه یک فرآیند مستمر است.
 - توسعه از طریق برنامه ریزی (مهندسی) گام به گام اجتماعی قابل پیگیری است.
 - توسعه یک مفهوم خود به خودی و مبتنی بر نظم های خود جوش نیست بلکه مفهومی قصدی است.
 - توسعه از مسیر عمل عقلانی معطوف به اهداف هنجاری می گذرد.
- شایان ذکر است که این ویژگی ها موجب شکل گیری مفاهیمی چون آینده نگری مستمر، هماهنگی و رویکرد سیستمی در نظام برنامه ریزی شده اند که در جای خود بیشتر مورد بحث قرار خواهند گرفت. اما آنچه که مشهود است؛ توسعه شامل تحولات و تغییرات زیربنایی و اساسی و تدریجی می گردد. به عبارت دیگر محدوده توسعه، گسترده تر از رشد است. توسعه یک فرایند چند بُعدی و مفهومی همه جانبه است. گروهی از اقتصاددانان،

توزیع عادلانه ثروت، فقرزدایی، بهبود وضعیت معیشتی و بهداشتی و امکان آموزش مطلوب، ایجاد اشتغال، بهره برداری بهینه از امکانات طبیعی و انسانی و درنهایت رفاه عمومی را از شاخص های توسعه به شمار می آورند. مفهوم توسعه اساساً فراگیر است و تمام مسائل سیاسی، انسانی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در بر می گیرد. آوردن پسوندهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با توسعه اساساً امری قرار دادی است و وقتی صحبت از یکی از اینها می شود (مانند توسعه اقتصادی)، لاجرم در برگیرنده ابعاد فرهنگی، سیاسی و علمی و اجتماعی نیز می باشد. مشخصه یک توسعه نامناسب، اولویت محاسبات صرف اقتصادی و سود دهی کوتاه مدت نسبت به ملاحظات هزینه های اجتماعی و انسانی است که به بی کاری، آسیب های اجتماعی و محروم سازی گروه های اجتماعی خاص یا اقلیت های فرهنگی منجر می شود. در مقایسه رشد و توسعه می توان گفت که رشد اقتصادی به افزایش کمی و مداوم در تولید یا در آمدسرانه کشور به واسطه ارتباط با افزایش در نیروی کار، مصرف، سرمایه و حجم تجارت گفته می شود، در حالی که توسعه اقتصادی در برگیرنده تغییرات کیفی درخواستی های اقتصادی، نوع تولید، انگیزه و سازمان تولید است. توسعه همواره بارشد همراه است اما بر عکس آن لزوماً صحیح نیست. درمقایسه با انسان می توان رشد را نشانگر افزایش وزن و قد در نظر گرفت در حالی که توسعه بیانگر بروز تحول درمثلاً ظرفیت یادگیری شخص و میزان سواد و اطلاعات وی می باشد. تمایز رشد و توسعه گاهی به تمایز میان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بر می گردد. مدیسون^۴ اقتصاددان آمریکایی معتقد است که افزایش درآمد را در کشورهای پیشرفته عموماً رشد اقتصادی و در کشورهای توسعه نیافته توسعه اقتصادی می نامند.^۵ بنابراین توسعه اقتصادی به بررسی مشکلات کشورهای توسعه نیافته می پردازد و رشد اقتصاد متضمن بررسی مسائل کشورهای پیشرفته صنعتی است. بدین ترتیب به تعداد اقتصادها می توان توسعه ها داشت و کشورهای توسعه نیافته نباید تئوری های توسعه را کورکورانه بپذیرند، بلکه باید آنها را متناسب با شرایط و ساختار اجتماعی- سیاسی خود به کار گیرند. همچنین توسعه از جمله مفاهیم انسانی- اجتماعی است که می توان فهرست بلندی از تعاریف آن عرضه کرد چراکه هر صاحب نظری بر حسب گرایش و توجه کانونی خود تعریفی

⁴ Madison

۵ همان

از این مفهوم بیان کرده است. اما در میان فهرست تعاریف مختلف این مفهوم، ویژگی خاصی مورد اجماع صاحب نظران است. بر اساس این تعریف، توسعه نه تنها رشد طی مدت معینی است بلکه تغییر در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی جامعه نیز می باشد به طوری که تداوم و استمرار رشد تضمین شود. اما جدای از این تعریف توجه به برخی از ویژگی های مهم مفهوم توسعه برای شناسایی اثرات آنها بر نظام برنامه ریزی ضروری است چراکه با بررسی ادبیات و مبانی نظری توسعه و تحول این مفهوم، توسعه نه بر مبنای تحول گرایی افراطی به رشد در آمد سرانه تعریف می شود و نه به مفاهیم و آرزوهای بلند تسری می یابد. توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته های افراد و گروه های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، سوق می یابد (مایکل تودارو، ۱۳۷۸، ۲۳) و همچنین توسعه به معنای ارتقاء مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و یا (انسانی تر) است.

۱-۲- مکاتب توسعه:

۱- اقتصادگرایی: دیدگاه کلی این مکتب عبارت است از تمرکز بر روی رشد اقتصادی، اقتصاد گرایی صرف، و الگوسازی از روند توسعه غربی. در چارچوب این مکتب، می یرو و بالدوین^۶ به محدودیت بازارها و عدم حاکمیت اقتصاد بازار و جریان چرخه های شوم در اقتصاد به عنوان موانع اصلی توسعه جهان سوم تاکید کرده اند. آرتور لوییس^۷ نیز وجود "نیروی کار نامحدود" را عامل اصلی توسعه نیافتگی در جهان سوم می داند.

۲- روانشناختی و فردگرایی: دیدگاه کلی در این مکتب عبارت است از تمرکز روی

توسعه

افراد انسانی به عنوان پیش شرط هر گونه توسعه.

در این مکتب، مک کله لند^۸ بر مشخصه "نیاز به موفقیت" به عنوان انگیزه درونی برای بهتر انجام دادن وظایف تاکید کرده است. (حریری، ۱۳۷۸، ۴۸) در این زمینه، هگن و

6 Meire & Baldwin

7 Arthur Lewis

8 M.Clelland

اینکلس^۹ برنوآوری و نوگرایی در افراد تاکید کرده اند که الزام‌هایی فرهنگی از قبیل وجود انگیزه موفقیت در افراد و گرایش زمانی به حال و آینده و باور به توانایی تسلط بر طبیعت را به همراه می‌آورد. (حریری، ۱۳۷۸، ۴۹)

۳- نظریه‌های نهادی و ارزشهای اجتماعی: دیدگاه کلی‌ارایه شده در این نظریه‌ها تمرکز بر روی رشد و توسعه نهادها و ارزشهای اجتماعی می‌باشد و منظور از "نهاد" در اینجا، مجموعه سازمانهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در یک کشور است. در حوزه این مکتب، لرنر^{۱۰} نوسازی جامعه و گذر آن از مرحله سنتی به مرحله نوین (شامل ارتقای تحصیلات، شهرنشینی، دسترسی به رسانه‌ها، و شرکت در انتخابات) را مورد تاکید قرار می‌دهد که نظام ارزشی مناسب و ترکیب نهادی هماهنگ از الزام‌های فرهنگی آن است. هوزلیتر^{۱۱} نیز بر وجود شرایط مناسب برای توسعه کارآفرینی پیشرفت علوم تکنولوژیک، و ظهور و تثبیت نهادهای پولساز در روند تشکیل سرمایه تاکید می‌کند که الزام‌های فرهنگی آن، شامل وجود شرایط مناسب برای ظهور کارآفرینان و نهادی کردن نوآوری‌ها می‌گردد. (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸)

۴- نظریه‌های ساختارگرایانه - کارکرد گرایانه: در این مکتب، دیدگاه کلی بر تعریف نقش نهادها در ارتباط با یکدیگر و مرتبط با ساختار اجتماعی و روند تاریخی تاکید دارد. (حریری، ۱۳۷۸، ۵۴) در اینجا در دیدگاه برونگرا، به طور کلی بر الگوگیری از الگوهای توسعه کشورهای پیشرفته غربی تاکید می‌شود، و پارسونز و آیزنشتات^{۱۲} (۱۹۷۰ م) بر ارتقای تفکیک ساختاری (استقلال نسبی بیشتر نهادهای اجتماعی از یکدیگر در عین پیوستگی کارکردی بیشتر) تاکید می‌کنند که شامل الزامهایی فرهنگی از قبیل انفکاک و آزادی فعالیتهای عمده اجتماعی و فرهنگی و منابع اساسی موجود در جامعه (اقتصادی و انسانی) از قیدهای سنتی، تداوم، هماهنگی و پیوستگی الگوها و هنجارها می‌گردد. (حریری، ۱۳۷۸، ۵۴) دیدگاه دیگر مطرح در حوزه نظریه‌های ساختار گرایانه - کارکرد گرایانه، دیدگاه درون‌گرا می‌باشد که از نظر کلی به تعریف الگو براساس شرایط داخلی و

⁹ Hagen & Inkeles

¹⁰ Lerner

¹¹ Hoselitz

¹² Eisenstadt & Parsons

اقتصاد ملی هر کشور تاکید می‌کند. (حریری، ۱۳۷۸: ۵۷) در این زمینه میردال^{۱۳} بر ارتقای نظام اجتماعی در کلیت آن (حل مساله نابرابریهای اقتصادی - اجتماعی، انجام اصلاحات اساسی در کشاورزی و مالکیت ارضی، کنترل جمعیت، مبارزه با جهل و تعصب از راه استقرار نظام آموزش و پرورش مناسب، اصلاحات قانونی و اداری و گرایش به شایسته سالاری) تاکید نموده است. پربیش^{۱۴} (۱۹۶۲م) نیز بر این امر تاکید کرده است که کشورهای عقب مانده نباید طرحهای توسعه خود را به برنامه های "صنعت جایگزین واردات" محدود کنند چرا که محدودیتهای اساسی پدید می‌آورد، بلکه برنامه "صنعتی کردن صادرات" را پیشنهاد می‌کند که متضمن ایجاد هسته های بزرگ تولیدی است که تولیدهای آن قابل رقابت در بازارهای بین المللی باشد. (حریری ۱۳۷۸، ۶۱)

۵- نظریه های مبتنی بر صورت بندی اجتماعی: در این نظریه ها بیان می‌گردد که عوامل خارجی از راه عوامل داخلی اثر می‌گذارند و تنها با درک شرایط خارجی می‌توانیم به سنجش آثار به جای مانده بپردازیم. به این نظریه ها، این انتقاد وارد است که به تفکیک به نقش و ارتباط هر کدام از عناصر اقتصادی، ایدئولوژی، نظری و سیاسی، در شکل گیری صورت بندی اجتماعی پرداخته نمی‌شود و به سبب ماتریالیسم تاریخی نیز، همان مساله رو بنا و زیر بنا را طرح می‌نمایند و به عناصر ایدئولوژیک، نظری و سیاسی، نقش انفعالی و روبنایی می‌دهند.

۶- نظریه های وابستگی^{۱۵}:

رهیافت وابستگی، چشم انداز غالب در ادبیات توسعه و توسعه نیافتگی در دهه ی ۱۹۷۰ بود. این رهیافت، از بحث گسترده ی آمریکای لاتین پیرامون مسایل توسعه نیافتگی نشات و همچنین نقد ویران کننده ای از پارادایم نوسازی اروپا محور را در برمی گرفت. مکتب وابستگی از تقارن دو گرایش فکری عمده ظهور کرد: یکی از سنت مارکسیستی و دیگری در بحث ساختارگرایی آمریکای لاتین پیرامون توسعه، پیام اساسی مکتب وابستگی این بود که توسعه ی اروپا، توسعه نیافتگی فعال دنیای غیراروپایی را به دنبال داشته است. از دیدگاه نظریه پردازان وابستگی، توسعه ی اروپا مبتنی بر تخریب خارجی بود: استیلای خشن، کنترل مستعمرات و غارت مردمان، منابع و مازاد جوامع غیراروپایی. با این که

¹³ Myrdal

¹⁴ Prebish

¹⁵ dependency theories

اعضای مکتب وابستگی از جهت گیری های ایدئولوژیک و تعهدات سیاسی متفاوتی برخوردار بوده اند ولی می توان گفت که اعضای این مکتب بر روی فرض های اساسی زیر اتفاق نظر دارند: ۱ آنان وابستگی را به عنوان فرآیندی عام در نظر می گیرند که در مورد همه ی کشورهای جهان سوم صادق است. ۲ وابستگی به عنوان یک وضعیت خارجی قلمداد می شود، یعنی وضعیتی که از بیرون تحمیل شده است. ۳ وابستگی غالبا به عنوان یک وضعیت اقتصادی سنجیده می شود. ۴ وابستگی به عنوان بخشی از قطب بندی مناطق در اقتصاد جهانی قلمداد می شود و ۵ از نظر این نویسندگان، وابستگی و توسعه دو فرآیند ناسازگارند. دیدگاه وابستگی از دهه ۱۹۷۰ هدف آماج انتقادات واقع شده است. نظریه پردازان نوسازی، دیدگاه وابستگی را به عنوان بخش تبلیغاتی ایدئولوژی انقلابی مارکسیسم مورد حمله قرار دادند. انتقاد دیگر، میزان بالای انتزاعی بودن این دیدگاه است و این که این مکتب، همه ی مناطق پیرامونی را یکسان قلمداد می کند. از طرف دیگر رهیافت وابستگی نقش منازعات داخلی و مقاومت های درونی را نادیده گرفته و در مورد قدرت نیروهای خارجی اغراق کرده است. از طرف دیگر منتقدین بر این باورند که وابستگی و توسعه می توانند با یکدیگر همزیستی کنند و وابستگی لزوما به توسعه نیافتگی منجر نمی شود.

۷- نظریه های نوسازی :

نوسازی، در طول دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، پارادایم غالب در مطالعات توسعه بود. از این دیدگاه، توسعه در چشم اندازی تکاملی نگریسته و وضعیت توسعه نیافتگی بر حسب تفاوت های قابل مشاهده ی اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بین ملت های فقیر و غنی تعریف شد. در این رهیافت، توسعه، فرآیندی تقلیدی بود که در جریان آن، کشورهای کم تر توسعه یافته به تدریج صفات و کیفیات ملل صنعتی و پیشرفته ی غرب را به خود می گرفتند. سیاست های نوسازی که دلالت بر عقلانی سازی و موثر و کارا ساختن ساختارهای اقتصادی و اجتماعی دارند نه تنها به عنوان عناصر هر استراتژی توسعه ای قلمداد می شوند بلکه به مثابه ی عملکرد نیروهای تاریخی عام نیز نگریسته می شوند. احتمالا شناخته شده ترین نقش در درون سنت نوسازی نقش والت روستو است که توسعه را به عنوان تعدادی مراحل در نظر گرفت که یک وضعیت سنتی را با آنچه که روستو بلوغ می نامد، پیوند می زند. در این تئوری، پنج مرحله وجود داشتند که همهء جوامع در

حال توسعه باید از آن‌ها عبور کنند: ۱ جامعه‌ی سنتی، ۲ جامعه‌ی ماقبل خیز، ۳ مرحله‌ی خیز، ۴ راه به سوی بلوغ و ۵ جامعه‌ی مصرف‌انبوه.

در اواخر دهه ۱۹۶۰، مکتب‌نوسازی تحت حملات روزافزون منتقدین قرار گرفت. در وهله‌ی نخست، منتقدین با توسعه‌ی تک‌خطی در این مکتب، به مخالفت برخاستند و این پرسش را مطرح ساختند که چرا کشورهای جهان سوم باید لزوماً از مسیر کشورهای غربی حرکت کنند؟ از طرف دیگر، این فرض که در کشورهای در حال توسعه، باید از الگوی غرب پیروی کنند، عملاً این امکان را که کشورهای مزبور بتوانند الگوهای متفاوتی برای توسعه برگزینند را منتفی می‌سازد. از طرف دیگر منتقدین بر این باورند که محققان نوسازی بیش از حد خوش بین هستند و حتی احتمال عدم دستیابی به توسعه را مورد بحث قرار نداده‌اند، در حالی که به نظر می‌رسد که برخلاف ادعاهای مکتب‌نوسازی، فرآیند نوسازی می‌تواند متوقف شده و یا حتی در جهت عکس عمل کند.

۸- نظریه‌های نظام جهانی :

ریشه‌های رهیافت نظام جهانی را می‌توان در تئوری وابستگی ردیابی کرد. رهیافت نظام جهانی ادعا می‌کند که یک اقتصاد جهانی سرمایه‌داری از قرن شانزدهم وجود داشته است و این سیستم اقتصادی، تعداد فزاینده‌ای از جوامع قبلاً کم و بیش منزوی و خودکفا را در نظام پیچیده‌ای از روابط کارکردی، ادغام کرده است. این دیدگاه، جوامع را به سه دسته مرکز، پیرامون و شبه پیرامون تقسیم بندی می‌کند. از این چشم‌انداز، فرآیند توسعه نیافتگی با ادغام شدن یک منطقه خارجی خاص در نظام جهانی، یعنی در حاشیه قرار گرفتن آغاز می‌شود و همان‌طور که نظام جهانی بسط و گسترش یافته، ابتدا اروپای شرقی، سپس آمریکای لاتین، آسیا و آفریقا به ترتیب در حاشیه و پیرامون قرار گرفته‌اند. از نظر امانوئل والرشتاین^{۱۶}، مهم‌ترین نظریه پرداز این مکتب، میزان موفقیت یک کشور در انتقال از موقعیت پیرامونی به نیمه پیرامونی، به پذیرش یکی از این راهبردهای توسعه بستگی دارد؛ اغتنام فرصت و یا ارتقا از طریق اعتماد به نفس. از نظر وی، عنصر اساسی پیشرفت و ارتقای یک کشور نیمه پیرامونی، در اختیار داشتن بازاری بزرگ است که بتواند کاربرد فن‌آوری پیشرفته را توجیه کند و کشور مزبور نیز بتواند با هزینه‌ی پایین تری نسبت به سایر تولیدکنندگان موجود، به تولید کالا برای آن بازار بپردازد. از اواسط دهه ۱۹۷۰، به

¹⁶ Immanuel Wallerstein

تدریج گروهی از منتقدین، دیدگاه نظام جهانی را به ارایه‌ی یک مفهوم سخت و شیء گونه از نظام جهانی، غفلت از موارد خاص توسعه در طول تاریخ و برجسته کردن تحلیل اقشار اجتماعی در مقابل تحلیل‌های طبقاتی، متهم ساخته‌اند.

در یک جمع بندی و مرور بر نظریه‌های یاد شده، در می‌یابیم که:

- ۱- تقریباً عموم اندیشمندان مکاتب بر این باورند که بدون توجه به عوامل و علل اجتماعی و فرهنگی، توسعه یافتگی تحقق نمی‌یابد.
 - ۲- مبنا قرار دادن هر الگو و تعریفی از توسعه برای جامعه و کشور، دارای پیش نیاز و عوامل پیشینی فرهنگی مخصوص به خود است.
 - ۳- برخی از عوامل فرهنگی توسعه، صرفاً عوامل پیشینی توسعه هستند و ممکن است پس از تحقق توسعه یافتگی، جامعه از وضعیت پیش از توسعه یافتگی پیروی نکند (مانند زندگی زهد منسازانه). همچنین برخی از عوامل فرهنگی توسعه پس از تحقق توسعه بروز و ظهور می‌یابند (نظیر مصرف گرایی). برخی از عوامل نیز به موازات توسعه جامعه، تداوم می‌یابند و از وضعیت مشابه وضعیت پیش از توسعه یافتگی جامعه پیروی می‌کنند.
 - ۴- مفهوم توسعه از جامعه‌ای به جامعه دیگر فرق می‌کند. همچنین "توسعه" امری وارداتی نیست بلکه باید بسترها و زیرساخت‌های مناسب جامعه موجود باشد و البته تکمیل و ارتقا یابد تا مفهوم منحصر به فردی از توسعه در جامعه محقق گردد.
 - ۵- در عموم مکاتب خواسته یا ناخواسته توسعه به مثابه امری اقتصادی تحلیل و تفسیر گردیده است. اگر چه به لحاظ تئوری به جنبه‌های دیگر نیز پرداخته‌اند.
 - ۶- بحث ارزش‌های دینی در تمام مدل‌های توسعه مغفول است.
- لذا می‌توان ضرورت تدوین تئوری بومی برای پیشرفت در هر جامعه‌ای را مد نظر قرار داده و اهمیت تدوین الگویی اسلامی- ایرانی را مورد بررسی قرار داد.

۲-۲- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و بررسی اجمالی جایگاه پیشرفت علمی

رهبر معظم انقلاب اسلامی به عنوان مبداء بحث الگوی اسلامی- ایرانی در تبیین شاخصه‌های جامعه توسعه یافته؛ معیارهای پیشرفت را این چنین بیان می‌فرمایند:

۱- فرا صنعتی شدن

۲- خودکفایی در نیازهای اساسی

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاسیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: بر سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداود ۱۳۹۳

۳ - افزایش بهره‌وری

۴ - ارتقای سطح سواد

۵ - ارتقای خدمات رسانی به شهروندان

۶ - افزایش امید به زندگی

۷ - رشد ارتباطات

۸ - مبتنی شدن روند تحول بر عناصر اصلی هویت ملی و آرمانهای اساسی

آنچه مشخص است اینکه در بیانات رهبری انقلاب برخی شاخص‌های متعارف در ادبیات اقتصادی و اجتماعی برای پیشرفت نیز به چشم می‌خورد اما این انتها و همه آنچه باید باشد نیست. در نگاه به الگوی اسلامی- ایرانی از منظر رهبری پیشرفت دارای شاخص‌هایی همه‌جانبه و منطبق بر شرایط ملی و دینی مردم ما است. همچنین رهبر معظم انقلاب اسلامی با توجه به اهمیت موضوع پیشرفت علمی به عنوان یک شاخص زیربنایی در مقوله پیشرفت جامعه در بیانات خود به مسابقه جهانی تولید علم و دانش اشاره دارند و می‌فرمایند: "امروز بیش از دو میلیارد انسان در دنیا گرسنه‌اند! این شوخی است؟ امروز ملت‌هایی بر روی طلا راه می‌روند، ولی شکمشان گرسنه است. نظام جهانی نظام سلطه است؛ نظام استکبار است؛ نظام ظلم است. به چه وسیله آمریکا به اینجا رسید؟ چه طور توانست این‌چنین به دنیا زورگویی کند؟ چون دانش داشت و از دانش استفاده کرد. غریبه‌ها در این مسابقه جهانی‌ای که در طول تاریخ وجود داشته، سوء استفاده کردند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی، ۱۳۸۷/۶/۵) مقام معظم رهبری با تأکید بر این نکته مهم که علم در طول تاریخ در بین ملت‌های دنیا دست به دست گشته، می‌فرماید: "شما هیچ ملتی را پیدا نمی‌کنید که از اول تا آخر، دانش در اختیار آنها بوده؛ نه، این یکی از سنت‌های خداست. در این مسابقه‌ی در بین جوامع بشری - ملتها مسابقه دارند و از هم جلو می‌زنند - از لحاظ دانش یک وقتی شرق جلو بود، یک وقتی کشورهای اسلامی جلو بودند و یک وقتی بخصوص کشور ایران جلو بود؛ همین حالتی که امروز شما در بعضی از کشورهای غربی مشاهده می‌کنید که از لحاظ علم در رتبه‌ی بالائی هستند و دیگران باید سرشان را بالا کنند تا آنها را ببینند، یک روز کشور شما همین حالت را داشت و کشورهای اروپائی و کشورهای شرقی و غربی باید به بالا نگاه می‌کردند تا می‌توانستند دانشمند ایرانی را ببینند؛ دانشمندان عظیمی که نه فقط در علم، حتی در فناوری - فناوریهای

متناسب با آن روز - از همه‌ی دنیا جلو بودند. یک روزی اینجوری بوده؛ یک روز هم غربی‌ها جلو افتادند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی، ۱۳۸۷/۶/۵) مقام معظم رهبری علم را مایه‌ی اقتدار ملی، قدرت ملی، ثروت ملی و سربلندی کشور می‌داند و می‌فرماید: "علم مایه‌ی قدرت و ثروت است. اگر کشور شما و نظام جمهوری اسلامی باید به این قدرت و اقتدار دست پیدا کند تا بتواند از ملت خود، از کشور خود، از ارزشهای خود و از نظام خود پشتیبانی کند و مصونیت ببخشد و اگر در کنار این به ثروت احتیاج دارد تا بتواند مشکلات گوناگونی را که میراث سالها حکومت استبدادی در این کشور است برطرف کند، باید علم را به دست بیاورد. برای یک ملت، علم وسیله‌ای است برای رسیدن به اقتدار ملی و ثروت ملی." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی، ۱۳۸۷/۶/۵) ایشان حرکت علمی را برای کشور یک نیاز موکد و مضاعف می‌داند و علت آن را چنین بیان می‌کنند: «حقیقتاً کشوری که دستش از علم تهی است، نمی‌تواند توقع عزت، توقع استقلال و هویت و شخصیت، توقع امنیت و توقع رفاه داشته باشد. طبیعت زندگی بشر و جریان امور زندگی این است. علم، عزت می‌بخشد. رهبر معظم انقلاب اسلامی با اشاره به وضع امروز جهان که قدرتهایی که دارای پیشرفت علمی هستند، سعی می‌کنند این پیشرفت را به صورت انحصاری نگه دارند، بر یک حرکت علمی برای به هم زدن این سلطه تاکید دارند. ایشان از این حرکت علمی بعنوان «گفتمان پیشرفت علم و فناوری» یاد می‌کنند: «در این دنیا برای به هم زدن این سلطه، باید یک حرکت علمی کرد. نظام جمهوری اسلامی که از لحاظ ارزش‌گذاری و نظام ارزشی، نقطه‌ی مقابل آن چیزی است که امروز سلطه‌گران غربی دنبالش هستند - و خب، موفق هم شده؛ از لحاظ سیاسی موفق شده؛ خودش را تثبیت کرده؛ علیه توطئه‌ها سی سال ایستادگی کرده و در ابعاد مختلف خودش را پیش برده - برای اینکه بتواند هدفهای خودش را تأمین بکند - که آن هدفها، هدفهای والای انسانی است که هر انسانی آنها را قبول دارد - باید دنبال علم برود؛ این است که من گفته‌ام امروز یکی از پایه‌ای‌ترین گفتمانهای کنونی کشور ما باید گفتمان پیشرفت علم و فناوری باشد؛ این برو برگرد ندارد. بدون اینکه ما به دنبال پیشرفت علمی و رشد علمی و افزایش توان علمی باشیم، و بدون اینکه این امکان علمی را در سطح زندگی خودمان بیاوریم و زندگی مادی را اعتلاء بدهیم، امکان مقابله‌ی با آن قدرتها وجود ندارد. این پرچمی که در دست جمهوری اسلامی است،

در این صورت در اهتزاز و سرپا خواهد ماند و پیروز خواهد شد.» (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی، ۱۳۸۷/۶/۵) همانطور که مشاهده می‌شود از منظر رهبری پیشرفت علمی رکن مستحکم و اصلی پیشرفت کلی کشور بر مبنای مدل اسلامی- ایرانی است.

در ادامه بحث به واکاوی بیانات ایشان در مورد موضوع پیشرفت علمی، جایگاه، ضرورت‌ها، مخاطرات، عقب ماندگی‌ها و ... خواهیم پرداخت.

۳- تحلیلی بر مدل توسعه غربی از منظر رهبری معظم انقلاب اسلامی

رهبری انقلاب در بیانات متعددی به نقد مدل ارائه شده برای توسعه در غرب پرداخته و نقاط مهم آن را برجسته ساخته‌اند که در ذیل به آنها خواهیم پرداخت.

۱-۳- تاریخ توسعه غربی و روند افول معنویت، اخلاق و عدالت

در تاریخ جهان از قرون نوزده و بیست میلادی با عنوان قرون روشنگری و روشنفکری نامبرده می‌شود. در این ایام بشر شاهد انقلاب‌های صنعتی و علمی بوده است به گونه‌ای که جوامع انسانی به اوج پیشرفت مادی رسیده و انسان‌گرایی محور زندگی بشر قرار گرفته است؛ این روند که تاکنون نیز ادامه دارد با حرکت به سوی بی‌دینی و دوری از معنویت همراه بوده است. بخشی از این روند طبیعی بوده و بخشی ارادی و با برنامه ریزی انجام گرفته است. این روند آفت جامعه‌ی بشری شده و او را گرفتار فساد گسترده کرده است. ما در مسیر حرکت و پیشرفت علمی خود نباید گرفتار این روند شویم. اساساً حرکت علمی با اخلاق‌مداری و توجه به رشد دینی می‌تواند سعادت بشر را به دنبال داشته باشد. رهبری معظم انقلاب می‌فرمایند: "همین‌قدر بگوییم که سالهای متمادی است روال حرکت عالم به سمت دوری از معنویت و دین است. چند قرن است که دنیا این‌گونه حرکت می‌کند و البته این دلایلی دارد و چیز ناشناخته و مجهول العله‌ای هم نیست. در دویست سال اخیر- یعنی قرن نوزدهم و بیستم که اصطلاحاً قرن روشن‌فکری و انسان‌گرایی و اوج پیشرفتهای صنعتی و علمی است- حرکت با سرعت به سمت بی‌دینی و جدا شدن از معنویت بوده است. مقداری از این سیر طبیعی است؛ زیرا لازمه‌ی آن چیزهایی که پیش آمد، همین بود. یک مقدار هم حرکت ارادی و از روی برنامه‌ریزی بوده است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، ۱۳۶۸/۱۱/۹)

۲-۳- ظاهر آراسته و باطن گرفتار توسعه ی غربی

توجه بیش از حد به ظاهر آراسته و پیشرفت های مادی چند کشور موجب انحراف ما از مسیر صحیح برنامه ریزی برای پیشرفت خواهد شد. آنها خود نیز از درون با مشکلات زیادی به خصوص در بعد معنوی و فرهنگی مواجه هستند. رهبری معظم انقلاب می فرمایند: "اینکه فلان کشور پیشرفت علمی دارد، دلیل رستگاری آن کشور و آن ملت نیست. ای بسا ملت هایی که از لحاظ علمی، امروز در اوجند، اما تا خِرخره در لجن و فساد غوطه می خورند. همین الان در دنیا، با نامهای بزرگ و زیر چتر ابرقدرتی، چنین ملت هایی زندگی می کنند. در آن کشورها، زن، سیه روز است؛ مرد، بیچاره است؛ جوان، نابود شده است. دستهای فساد و فحشا و اعتیاد و جنایت و همه ی فنون بدبختی بشر، در آنجا قتل عام و بیداد می کند. منتها پوشش تبلیغاتی نمی گذارد این فجایع و مفسد بر ملا شود. وقتی یک بلندگوی قوی دست یک جاهل و یک ظالم باشد، در بین هزاران نفری که بلندگو ندارند و لو میان آن هزاران نفر، از علما و فضلا و آدم های حسابی باشند صدای این، بر صدای همه ی آنها غالب خواهد شد. امروز، دنیا این گونه است." (سید علی خامنه ای، سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۲/۶/۱۴)

۳-۳- پدیده ی استعمار و استعمارگری غرب

از زمانی که جهان غرب در زمینه های علمی و صنعتی پیشرفت کرد و در نتیجه به ثروت و قدرت فراوان دست یافت؛ استعمار و استعمارگری آغاز شد. کشورهایی که پیشرفت کردند شروع به زورگویی و چپاول سایر کشورها نمودند، رهبری نیز اشاراتی در این باب دارند و منبع قدرت نابجای غرب را پیشرفت علمی آن ها می دانند. یکی دیگر از دلایلی که رهبری معظم آن را زمینه ساز استعمارگری غرب برمی شمردند زودتر وارد شدن غربی ها به این فضای علمی است. "آن کسانی که بر حسب عوامل گوناگونی توانستند در یک برهه ای پیشرفت علمی را صاحب و مالک بشوند و موتور پیشرفت را سوار بشوند و از همه ی بشر جلو بزنند - که همین کشورهای پیشرفته ی غربی هستند، که تقریباً از دوره ی رنسانس به این طرف دست این ها افتاده؛ یک روز هم دست ما بود- این ها انحصارگرند، انحصارطلبند؛ این ها نمیخواهند دایره ی این دانش، دایره ی این اقتدار توسعه پیدا کند؛ با دانائی ملت ها مخالفند؛ بخصوص بعد از آنکه این دانش در دست آن ها وسیله ای شد برای سیاست.

استعمار از علم پدید آمد. علم توانست آن‌ها را قوی کند، مقتدر کند؛ لذا راه افتادند اطراف دنیا، استعمار به وجود آمد؛ و آلا ملت‌ها داشتند زندگی خودشان را می‌کردند. بریتانیا کجا، اندونزی کجا؟ این‌ها با ابزار علم رفتند آن مناطق را صاحب شدند. خوب، وقتی که استعمار از علم زائیده شد و قدرت بین‌المللی و قدرت سیاسی متکی به علم شد، این علم را در اختیار دیگران نباید بگذارند؛ و آلا این قدرت تهدید می‌شود. و تا امروز همین جور عمل کردند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۶/۱۴) ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "دنیای غرب ثروتش از ناحیه‌ی علم است، اقتدارش از ناحیه‌ی علم است، زورگوئی‌ای که امروز می‌کند، به خاطر علمی است که دارد. پول فی نفسه اقتدار نمی‌آورد. آنی که اقتدار می‌آورد، دانش است. امروز اگر آمریکا پیشرفتگی علمی خودش را نمی‌داشت، نمی‌توانست در دنیا این جور زورگوئی بکند و در همه‌ی مسائل عالم دخالت بکند. ثروت هم اگر به دست می‌آید، از ناحیه‌ی علم به دست می‌آید." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور، ۱۳۸۸/۸/۶)

۴- جایگاه پیشرفت علمی در بستر نگاه اسلامی - انقلابی و تفکرات امام راحل از

دیدگاه رهبری

یکی از نقاط کلیدی تفکر بنیان‌گذار بحث مدل اسلامی ایرانی پیشرفت در تشریح رابطه متقابل میان اسلام، انقلاب و اندیشه‌های امام راحل با پیشرفت و توسعه خودنمایی میکند که در زیر به آن پرداخته ایم.

۴-۱ - اسلام زمینه ساز پیشرفت

دین مبین اسلام نه تنها مانعی برای پیشرفت و بخصوص پیشرفت علمی نیست بلکه خود مشوق این راه است و اسلام همراهی‌کننده‌ی این جریان است. اگر ملت ما بر مبنی اسلام حرکت کنند هم به پیشرفت‌های علمی و به تبع به پیشرفت‌های مادی دست می‌یابند و هم در راه سعادت بشری قدم‌گذارده و علم را با معنویت هم سو می‌کنند. و این در حالی است که دستگاه‌های تبلیغاتی استعمار مکرراً اسلام را مانع پیشرفت معرفی می‌کنند. رهبری معظم می‌فرمایند: "اگر ملت ایران توانستند بت استبداد را در این کشور بشکنند و فروبریزند، اگر ملت ایران این جرئت و دلیری را پیدا کردند که احساس کنند

می‌توانند حرف زور را از هیچ‌کس در دنیا نپذیرند و زیر بار آن نروند، اگر می‌بینید جوانهای ما در میدانهای علمی و عرصه‌های علمی به پیش می‌تازند و با یک تصاعد هندسی همین‌طور جلو و پیش می‌روند- خوشبختانه روز به روز دامنه‌ی پیشرفت علمی در کشور ما گسترده‌تر می‌شود- این به برکت همین اقل قلیل اسلامی است که ما در جامعه‌مان داریم. هرچه ما بتوانیم دامنه‌ی معرفت اسلامی، روحیه‌ی اسلامی و فهم اسلامی را توسعه بدهیم، این دستاوردها بیشتر و بیشتر و بیشتر خواهد شد و برای کشورهای دیگر هم الگو خواهد شد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار قاریان شرکت کننده در بیست و سومین مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۸۵/۷/۴) در جایی دیگر می‌فرمایند: "آنچه امروز در درجه‌ی اول برای ملت ایران مطرح است، تمسک به اسلام است. همه‌ی خیرات و برکاتی که یک ملت آرزومند داشتن آن‌هاست، به برکت اسلام برای یک ملت حاصل می‌شود. ما برای اینکه پیشرفت علمی به دست بیاوریم، پیشرو بودن در میدان‌های گوناگون بشری را به دست بیاوریم، اوج عزت را برای خودمان- به عنوان ملت ایران- فراهم بکنیم، راه منحصره‌فرد امروز ما عبارت است از تمسک به اسلام. اسلام همه‌ی این‌ها را در تعالیم خود، در بطن خود، برای یک ملت به ارمغان می‌آورد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار مردم لار، ۱۳۸۷/۲/۱۹) ایشان در جایی دیگر با اشاره به نگاه وظیفه‌ای اسلام به پیشرفت می‌فرمایند: "کار شما پیشرفت علمی و پیگیری عقلانیت علمی است؛ این کاری است مطلوب اسلام و مورد نظر و مورد تحریص و تحریض اسلام. ما به عنوان مسلمان و مؤمن به این آئین، وظیفه داریم کار علمی و رسیدن به اوج علمی را هم در حرکت فردی خودمان و هم در برنامه‌ریزی جمعی کشور دنبال کنیم؛ این وظیفه است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۳/۷/۱۵) و در جایی دیگر می‌فرمایند: "گرچه اسلام نهضت و حرکت معنوی و اخلاقی بود و هدف اعلا‌ی اسلام عبارت است از ساخت انسان متکامل و منطبق با طراز اسلامی، لکن بدون شک پیشرفت علم و پیشرفت و اعتلا‌ی اقتصادی جزو هدفهای اسلامی است؛ لذا شما ملاحظه می‌کنید که در تمدن اسلامی، اسلام در یکی از فقیرترین و عقب‌مانده‌ترین نقاط دنیا ظهور کرد؛ اما هنوز پنجاه سال از عمر آن نگذشته بود که بیش از پنجاه درصد از دنیای متمدن آن روز در زیر پرچم اسلام قرار گرفت و هنوز بیش از دو قرن از عمر این تمدن نگذشته بود که دنیای بزرگ اسلامی در آن روز، قله‌ی تمدن بشری از لحاظ علم و انواع دانش و پیشرفتهای مدنی و اقتصادی شد؛ این نبود

مگر به برکت تعالیم اسلام. اسلام به ما نمی‌گوید که ما معنویت را ملاحظه کنیم، اما از متن زندگی جامعه‌ی انسانی غافل بمانیم. ما باید برای استقلال امت اسلامی و برای عزت آن، همه‌ی تدابیر لازم را به کار ببریم. " (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس بانک توسعه اسلامی، ۱۳۸۳/۶/۲۵)

۲-۴- ضرورت انطباق الگوی پیشرفت علمی با تفکر اسلامی

یکی از شاخص‌های که باید در مسیر پیشرفت علمی به آن توجه داشت پابندی به تفکر اسلامی است. پیشرفتی که با اصول اسلامی همراه نباشد مناسب ملت و کشور ما نیست و در صورتی ملت ما از پیشرفت آسیب نمی‌بیند و به سعادت می‌رسد که به اصول اسلامی پایبند باشیم. رهبری معظم می‌فرمایند: "هر اقدامی در راه توسعه‌ی اقتصادی و آبادسازی کشور در صورتی با توفیق همراه خواهد بود که از تفکر و اصول اسلامی مایه بگیرد و در جهت تحکیم آرمان‌ها و ارزش‌ها و شعارهای انقلاب اسلامی باشد. در این صورت است که حرکت سازندگی، حرکتی حقیقی و تضمین شده خواهد بود و کشور به توهم سازندگی، در ورطه‌ی وابستگی و فساد مالی و سیاسی و اخلاقی نخواهد غلتید." (سید علی خامنه‌ای، پیام به مناسبت آغاز به کار پنجمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۵/۳/۱۱) ایمان راسخ به خدای متعال و ایمان به اسلام عزیز و این راه از جمله موارد مهم است؛ رهبری می‌فرمایند: "اگر دانشمند علاقه‌مند به سرنوشت کشور، آماده‌ی فداکاری در این راه - فداکاری به حسب خودش - در یک کشوری وجود داشت، آن کشور رشد می‌کند. چیزی که میتواند این نیرو را به وجود بیاورد، این پیشرفت را به وجود بیاورد، بهتر از همه چیز، ایمان است. اگر این ایمان بود، کشور پیشرفت می‌کند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، ۱۳۹۰/۷/۱۳)

۳-۴- زمینه سازی انقلاب اسلامی برای پیشرفت علمی

ایجاد بستری برای پیشرفت و کسب علم یکی از ثمرات مهم و غیر قابل انکار انقلاب اسلامی است. این ثمرات نه تنها متجلی در معنویات است بلکه در بُعد مادی و اجتماعی مردم کاملاً مشهود است. رهبری می‌فرمایند: "اگر از من بپرسید که چقدر پیش رفته‌ایم، خواهیم گفت ما زیاد پیش رفته‌ایم. همان‌طور که گفتم، اگر کسی با گذشته‌ی این کشور آشنا باشد، خواهد دید که ما بسیار پیشرفت کرده‌ایم. در این کشور مردم به حساب

نمی‌آمدند، اما امروز مردم محور تصمیم‌گیری‌هایند. آن روزها جوانها عمدتاً به فساد کشانده می‌شدند. شاید شما شنیده‌اید که رؤسای کشور و خانواده‌هایشان، مهم‌ترین شرکای باندهای مواد مخدر در این کشور بودند! امروز شما می‌بینید که نظام، با همه‌ی وجود و با تلاش فراوان، در مقابل این مشکلات ایستاده که همه‌ی دنیا هم کار او را تصدیق می‌کنند. اسم می‌آوردند که ما می‌خواهیم زبده پرورش بدهیم؛ اما در طول پنجاه سال، آن‌ها توانسته بودند حدود صد و پنجاه هزار دانشجو در این کشور داشته باشند. من در استان سیستان و بلوچستان تبعید بودم آن روز دقیقاً آمارش را می‌دانستم، اما الان درست یادم نیست گمانم در همه‌ی استان که آن روزها حدود ششصد، هفتصد هزار نفر جمعیت داشت، سه نفر لیسانسیه بودند! تعداد دیپلمه‌های آن استان بسیار کم بود؛ مثلاً بیست نفر بودند! امروز شما می‌بینید که تمام شهرهای کشور دانشگاه دارند. حتی در بسیاری از شهرها دانشگاه‌های متعدّد و دانشجویان فراوان و رشته‌های متنوع و پیشرفته‌های علمی فراوانی دارند." (سید علی خامنه‌ای، در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ۱۳۷۹/۱۲/۲۲) رهبری معظم انقلاب در بیاناتی چهار خصیصه‌ی اصلی انقلاب را برشمرده اند که یکی از این خصایص مهم پیشرفت است، بدین معنا که اگر ملت ما به سوی پیشرفت علوم فناوری نرود اصول انقلاب محقق نشده است... ایشان می‌فرمایند: "همین دیکتاتوری و وابستگی بود که کشور ما را عقب‌مانده نگهداشت؛ منابع و ثروتهای طبیعی ما را به کام دشمنان داد و مانع رشد و پیشرفت فکری و علمی ملت ما شد و ما که یک روز در دنیا پرچم‌دار علم بودیم، در یوزه‌گر دانش - آن هم نقاط ضعیف و کم‌اهمیت و پس‌مانده‌های دانش دیگران - شدیم و دست نیاز به سمت دیگران دراز کردیم! آن‌ها هم هر وقت خواستند، چیز کمی کف دست ما گذاشتند؛ هر وقت هم نخواستند - که غالباً هم نخواستند - منع کردند. انقلاب آمد این روند را قطع کرد و دوران نویی در تاریخ ملت ما شروع شد. چهار خصوصیت اصلی انقلاب که عبارت است از استقلال، آزادی، خودباوری و پیشرفت، پایه‌های مستحکمی است که علی‌رغم همه‌ی مخالفتها و دشمنیها، انقلاب در این مملکت پایه‌گذاری کرد. ... در بعضی از مراکز سیاسی یا سیاسی - علمی آمریکا گفته‌اند ما نمی‌خواهیم یک ژاپن اسلامی به وجود آید! ژاپن اسلامی یعنی شما. گفته‌اند نمی‌خواهیم بگذاریم ملت ایران از خود پیشرفت علمی نشان دهد. این‌ها حرکت ملت ایران را می‌بینند؛ این خودباوری را می‌بینند؛ این هم از برکات انقلاب و نظام اسلامی بود." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در

بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ، ۱۳۸۲/۱۱/۲۴) ایشان در جایی دیگر نیز با اشاره به نقش انقلاب در احیاء اعتماد به نفس و هویت ملی مردم چنین می‌فرمایند: "این نوآوری‌ها، این پیشرفتهای علمی، این جسارتِ وارد شدن در عرصه‌های نو علمی و تحقیقی- که امروز در کشور ما خوشبختانه مشاهده می‌شود- به خاطر همین اعتماد به نفسی است که از احیاء هویت ملی پیدا شده است؛ این را انقلاب به وجود آورد. قبل از انقلاب از هویت ملی و ملیت اسم زیاد می‌آوردند؛ اما به هیچ‌وجه به معنای حقیقی کلمه، هویت ملی را تقویت نمی‌کردند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی بیانات پس از بازدید از سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۲/۲۸)

۴-۴ پیشرفت علم و فناوری یکی از آرمان‌های اصلی جمهوری اسلامی

پیشرفت یکی از آرمان‌های اصلی انقلاب اسلامی بوده است و ضروری است که در راه تحقق آن کوشید و چنانچه این هدف محقق نشود و نسبت به آن کم توجهی شود به مثابه آن است که از آرمان‌های اساسی انقلاب اسلامی فاصله گرفته ایم. ایشان در بیاناتی چنین می‌فرمایند: "آرمان‌های جمهوری اسلامی- که در خطابه‌ی دانشجویان عزیز به آن اشاره شد- آرمان‌های والای انسانی و الهی است. آرمان‌های جمهوری اسلامی، تعالی انسان، پیشرفت انسان، رفاه انسان، اقتدار جامعه، پیشرفت در همه‌ی میدانهای معرفت انسانی، حمایت از عدل در سراسر جهان و مقابله با زورگویان و تجاوزگران و زیاده‌طلبان است. این‌ها آرمان‌هایی است که وقتی یک ملت خود را به آن‌ها معتقد و ملتزم بداند، هم در پیشگاه خداوند و در ملکوت اعلی، و هم در پیشگاه همه‌ی آحاد انسانیت در سراسر جهان ارج و قدر خواهد یافت. به همین دلیل است که نظام جمهوری اسلامی با طرح آرمان‌های والای خود در محیط جهانی- که مثل نسیم بهاری در همه جای جهان جاری شد و به گوش همه رسید- در چشم ملتها موقعیت بسیار والایی پیدا کرد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دانشگاه افسری امام علی(ع)، ۱۳۸۳/۱۰/۲) رهبری در پیامی به خبرنگان رهبری چنین می‌فرمایند: "شاخص‌های اصلی این راه، پایبندی به تکلیف شرعی، شجاعت در اقدام، حزم و حکمت در تدبیر، و صداقت و وفاداری به مردم است و عدالت اجتماعی، سلامت اخلاقی، پیشرفت علمی، قدرت و ثروت ملی، از جمله‌ی مهم‌ترین هدفهای این نظام اسلامی است." (سید علی خامنه‌ای، پیام به مناسبت آغاز به کار چهارمین دوره مجلس خبرگان، ۱۳۸۵/۱۲/۱) همچنین ایشان در دیدار مسؤولان و کارگزان نظام نیز لزوم پیشرفت علمی و

به تعبیر ایشان جهاد علمی را متذکر می‌شوند. "اصل پنجم، جهاد علمی است. من تکیه می‌کنم- این جزو مبانی اصول‌گرایی است" - جهاد علمی». چند سال است من تکرار کرده‌ام: باید نهضت تولید علم در کشور راه بیفتد. " (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار مسؤولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، ۱۳۸۵/۳/۲۹)

۵-۴ - پیروی از خط امام(ره) لازمه پیشرفت علمی

پیروی از معمار کبیر انقلاب اسلامی و حرکت بر مبنای آرمان‌های ایشان در حرکت شتابان پیشرفت علمی ملت ما شاخص مهمی است که نباید بی توجهی به آن حرکت نمود و اگر خلاف این موازین حرکت شود نه تنها سعادت حقیقی و پیشرفت اصلی حاصل نمی‌شود بلکه دچار مشکلات جدی نیز خواهیم شد. رهبری معظم در این خصوص می‌فرمایند: "این ملت اگر بخواهد به آبادی کشور و به پیشرفت علم برسد و اگر بخواهد در قافله‌ی چالش‌های گوناگون مادی دنیا- مسأله‌ی تجارت، مسأله‌ی کشاورزی و دیگر مسائل - پیشرفت کند، راهش این است که خط امام را دنبال کند؛ چون این خط، خط استقلال، بازگشت به هویت خود، استخراج گنجینه‌های پنهان درون سینه‌ی انسانها و بالفعل کردن این استعدادهاست." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اعضای ستاد برگزاری مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی(ره)، ۱۳۸۴/۳/۱۰) ایشان در جای دیگر نیز چنین می‌فرمایند: "تصور می‌کردند (دشمنان) که مبانی امام و مبانی انقلاب به فراموشی سپرده شد و نسلهای جدیدی که روی کار آمده‌اند، از آن مبانی روگردان شده‌اند و حتی مسئولان و رجال این نظام هم تجدید نظر کرده‌اند؛ اما این‌ها همه به هم خورد و روشن شد که نه، نظام اسلامی اگر پیشرفت علمی داشته، اگر در میدان فناوری پیشرفت داشته، اگر بروز استعدادها در طول این دو دهه به شکل حیرت‌آوری در همه‌ی صحنه‌ها چشم همه را به خود متوجه و خیره کرده، اگر این همه ساخت‌وساز و نوسازی کشور در همه‌ی زمینه‌ها انجام گرفته، همه‌ی این‌ها در بستر تفکر نظام اسلامی صورت گرفته و دست هدایت‌گر انقلاب و نام امام و یاد امام و راه امام پیشوای همه‌ی این حرکات بوده و انگیزه‌های ایمانی این حوادث را به وجود آورده." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۴/۶/۱۶)

۵- بررسی دلایل دشمن دشمن و تلاش برای جلوگیری از پیشرفت علمی ما

آنچه به وضوح از آغاز حرکت انقلابی ملت ایران خود را عیان ساخته است دشمن دشمن از این واقعه عظیم و تلاش برای معیوب و ضعیف جلوه دادن آن است. رهبری معظم نیز در بیانات خود توجه ویژه‌ای به این موضوع داشته‌اند.

۵-۱- پیشرفت کشور و ملت تصدیق مدعای جمهوری اسلامی

دشمنان انقلاب نسبت به پیشرفت این ملت خصم می‌ورزند و نمی‌توانند این پیشرفت‌های علمی را تحمل کنند. شناخت نسبت به دلایل این دشمنی‌ها به بیان رهبری معظم می‌تواند در برنامه ریزی مناسب‌تر برای پیشرفت راهگشا باشد. اولین دلیل دشمنی آنان با ما از همان روزهای اول پیروزی انقلاب اسلامی این است که اگر کشور و ملت ما پیشرفت کند دال بر حقانیت راه و تصدیقی است بر مدعای جمهوری اسلامی، زیرا که جمهوری اسلامی با این شعائر پای به میان گذاشته است. اگر این نظام پیشرفت کند پایه‌های نظری آنان فرو خواهد ریخت زیرا که انقلاب اسلامی ملت ایران اندیشه‌ای نو را به جهانیان عرضه کرد. در این مورد رهبری انقلاب می‌فرمایند: "جمهوری اسلامی مدعی سازندگی کشور و نجات ایران از عقب‌ماندگی‌های دوران ستم‌شاهی است، و امروز هر گامی در راه پیشرفت علمی و صنعتی و اقتصادی و هر اقدامی در وادی نوسازی کشور، دلیلی بر حقانیت نظام مقدس جمهوری اسلامی و شهادی بر درستی آن مدعا است." (سید علی خامنه‌ای، پیام به مناسبت آغاز به کار پنجمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۵/۳/۱۱) در جایی دیگر ایشان چنین می‌فرمایند: "پس از پیروزی اسلام و تشکیل نظام مردمی و انقلابی جمهوری اسلامی، دشمنان خارجی بخوبی تشخیص دادند که این نظام انقلابی، با پشتوانه‌ی مردمی نیرومند خود و با اعتقاد راسخی که به نیروی ملی و مردمی خود دارد، خواهد توانست کشور را در جاده‌ی رشد و پیشرفت مادی بیندازد و عقب‌ماندگی‌ها را با برنامه‌ریزی جبران نماید و دست بیگانگان سودجو و بدنیت را برای همیشه کوتاه کند. لذا از هر وسیله‌ای برای جلوگیری از سازندگی کشور استفاده کردند که یکی از آنها، جنگ ویرانگری بود که بر مردم ما تحمیل نموده و موجب شدند که همت مردم و مسئولان، به جای سازندگی و پیشرفت علمی و عملی، صرف دفاع از تمامیت و استقلال کشور شود." (سید

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: بر سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

علی خامنه‌ای، پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)،
(۱۳۶۹/۳/۱۰)

۲-۵- پیشرفت علمی ما مشتی بر دهان دشمنان و مایه تحقیر آنان است.

پیشرفت علمی مملکت و ملت ما تحقیر و خواری دشمنان را به دنبال خواهد داشت، به تعبیر انقلابی مان مشتی است بر دهان دشمنان و در رأس آن آمریکا. رهبری معظم انقلاب می‌فرماید: "کار و علم و فرهنگ و کلاس درس و آزمایشگاه و دانشگاه و محیط کارگری و کارخانه‌ی شما، می‌تواند روز به روز در پیشرفت این کشور تأثیر بگذارد و ملت‌ها را امیدوار و دشمن را خوار کند و مستبدان عالم و دیکتاتورهای بین‌المللی را - که مظهرش هم دولت امریکاست - روز به روز از اهداف پلیدشان دورتر سازد. این، آن جهت‌گیری کار است. امروز، در جمهوری اسلامی جهت کار باید این باشد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان کشور، ۱۳۷۵/۲/۱۲) ایشان همچنین می‌فرمایند: "روز سیزدهم آبان، روز مبارزه با استکبار معین شده است؛ اما عزیزان من! شما بدانید که برای ملت ایران، هر روز، روز مبارزه با استکبار، و همه جا سنگر مبارزه با استکبار است. کلاس درس هم سنگر است. کار دولتی و علمی و تحقیقی هم سنگر است. هر کس هر کاری برای پیشرفت این کشور می‌کند، یک حرکت اساسی برای استقلال این کشور می‌کند، که مشتی بر دهان آمریکا و همه‌ی زورگویان عالم است. خداوند به کسانی که در راه او حرکت می‌کنند، وعده‌ی کمک فرموده است و تا به حال بحمد الله به این وعده هم عمل کرده است، که همه‌ی ما آن را مشاهده کرده‌ایم و دیده‌ایم؛ بعد از این هم خواهد بود." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۷۶/۸/۱۴)

۳-۵- پیشرفت علمی ما زمینه ساز اقتدار ما و قطع تسلط دشمن بر ما است

هرچه کشور پیشرفت‌های علمی بیشتری داشته باشد و در عرصه‌های مختلف به پیشرفت و رشد دست یابد یقیناً تسلط و فشارهای دشمنان بر ما کم و نهایتاً قطع خواهد شد. این پیشرفت علمی ماست که ما را از سلطه‌ی مستکبران خارج می‌کند. از سوی دیگر آنچه که موجب اقتدار ملت ما در همه‌ی زمینه‌ها در جهان می‌شود پیشرفت علمی و دسترسی به فناوری‌های نوین است. رهبری معظم نیز در این باره می‌فرماید: "اگر کشوری که سابقه‌ی او، تاریخ او، تجربه‌ی او، نشان می‌دهد که توانائی استعداد او، توانائی

بالائی است و از متوسط بالاتر است- که کشور ما قطعاً از این قبیل است- این بایستی در ایجاد علم، در توسعه‌ی علم، در پیشرفت علم نقش ایفا کند و اگر توانست این نقش را ایفا کند، آن وقت این عقب‌ماندگی، این تبعیض و بی‌عدالتی در همه‌ی زمینه‌های سیاسی و اجتماعی و اقتصادی از بین خواهد رفت و خواهد شد دارای سهم برابر در مقابل کشورهای دیگر و در مقابل قدرتهائی که امروز وجود دارند. آن وقت می‌تواند خودش را اداره کند، روی پای خودش بایستد؛ یک چیزی بدهد، یک چیزی بگیرد؛ اما امروز این جور نیست." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در بازدید از پژوهشکده‌ی رویان، ۱۳۸۶/۴/۲۵) ایشان در مورد زورگویی مستکبران و استفاده‌ی آنان از پیشرفت علمی شان چنین می‌فرمایند: "یک نکته‌ی اساسی دیگر در وصیت‌نامه و در بیانات امام، مسئله‌ی مواجهه‌ی با زورگویان عالم است. قدرتهای سلطه‌گر و زورگوی جهانی البته در طول تاریخ همیشه بوده‌اند، اما با پیشرفت علم و صنعت و با امکانات ارتباطاتی مدرن، این سلطه‌گری برای آن‌ها آسان‌تر شده است. خوب، در مقابل این زورگویی و گردن‌کلفتی و حرف‌نشنوی و حق‌ناشناسی چه جور باید برخورد کرد؟ دو جور برخورد وجود دارد: یک برخورد، تسلیم است؛ یک برخورد، مقاومت است. تسلیم در مقابل زورگویان جهان، زورگو را به زورگویی تشویق می‌کند. مشوق آن‌ها در زورگویی بیشتر است. برای ملتها یک راه حقیقی بیشتر باقی نمی‌ماند و آن مقاومت است. اگر یک ملتی می‌خواهد شر زورگویی زورگویان- و امروز شر آمریکا- را از سر خود کم کند، باید در مقابل زورگویی آمریکا با قدرت و صلابت تمام بایستد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در مراسم نوزدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۷/۳/۱۴) ایشان همچنین می‌فرمایند: "... بنده عرض نمی‌کنم که حتماً در ظرف ده سال یا بیست سال بایستی به ردیف‌های اول علمی دنیا برسیم- حالا نمی‌گوییم ردیف اول- لیکن باید هدف ما این باشد؛ و لو در ظرف پنجاه سال کشور از اسارت علمی مطلقاً خارج بشود. تولید علم معنایش این است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳) رهبری معظم پیشرفت علمی را زمینه ساز اقتدار معنوی و مادی می‌دانند و می‌فرمایند: "اعتقاد راسخ من این است که اگر چنانچه بر روی مسئله‌ی علم و فناوری و نخبه‌پروری سرمایه‌گذاری کنیم، حتماً در یکی از بااولویت‌ترین کارها سرمایه‌گذاری کرده‌ایم. پیشرفت علمی و به دنبال آن، پیشرفت فناوری، به کشور و ملت این فرصت و این امکان را خواهد داد که اقتدار مادی و معنوی پیدا کند. بنابراین با یک نگاه

راهبردی، علم یک چنین اهمیتی دارد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۹/۷/۱۴) رهبری انقلاب در خطبه‌های نماز جمعه تهران نیز فرمودند: "... نقطه‌ی قوت دیگر، پیشرفت علمی است. عزیزان من! این پیشرفت علمی را دست‌کم نگیرید. این پیشرفتهای خیلی مهم است. علم، پایه‌ی پیشرفت همه‌جانبه‌ی یک کشور است. این حدیث را من یک وقتی خواندم: «العلم سلطان»؛ علم، اقتدار است. هر کس این اقتدار را داشته باشد، میتواند به همه‌ی مقاصد خود دست پیدا کند. این مستکبران جهانی به برکت علمی که به آن دست پیدا کردند، توانستند به همه‌ی دنیا زور بگویند. البته ما هرگز زور نخواهیم گفت، اما علم برای ما به عنوان یک پیشرفت حتماً لازم است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در خطبه‌های نماز جمعه تهران-ترجمه خطبه عربی-، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴) ایشان در دیدار با اساتید دانشگاه‌ها نیز چنین می‌فرمایند: "اینکه ما روی علم تکیه می‌کنیم، فقط به جهت احترام آرمانی به علم نیست- که البته این خودش یک نقطه‌ی مهمی است؛ اسلام برای علم ارزش ذاتی قائل است- لیکن علاوه‌ی بر این ارزش ذاتی، علم قدرت است. یک ملت برای اینکه راحت زندگی کند، عزیز زندگی کند، با کرامت زندگی کند، احتیاج دارد به قدرت. عامل اصلی که به یک ملت اقتدار میبخشد، علم است. علم، هم میتواند اقتدار اقتصادی ایجاد کند، هم میتواند اقتدار سیاسی ایجاد کند، هم میتواند آبرو و کرامت ملی برای یک ملت در چشم جهانیان به وجود بیاورد. یک ملت عالم، دانا، تولیدکننده‌ی علم، در چشم جامعه‌ی بین‌المللی و انسانها طبعاً با کرامت است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۲/۵/۱۵)

۴-۵- پیشرفت علمی بهترین راه مبارزه با دشمن

رهبری معظم انقلاب در بیانات متعددی فرموده‌اند که تلاش در راه علم و پیشرفت علمی کشور جهاد و مبارزه‌ی آشکار با دشمنان ما است. ایشان در بیانی می‌فرمایند: "پیشرفت علم و تحول امور دانشجویی و افزایش تعداد دانشجویان در کشور، برای دشمنان ما هیچ خوشایند نیست و نمی‌توانند ببینند که در کشور، این همه طلب علم می‌شود و به این وسیله، آینده‌ی میهن تضمین و تأمین می‌گردد. حتی در صحنه‌ی مسابقات علمی دیدیم که جوانان ما، پیشرفتهای خوبی کردند که همه‌ی این‌ها، مبارزه با استکبار محسوب می‌شود و کمک به آینده‌ی کشور است." (سید علی خامنه‌ای، پیام به مناسبت آغاز سال ۱۳۷۵، ۱۳۷۵/۱/۱)

ایشان در جایی دیگر نیز می‌فرمایند: "ما اگر علم نداشته باشیم، اقتصادمان، صنعتمان، حتی مدیریت و مسائل اجتماعیمان عقب خواهد ماند. امروز کسانی که بر دنیا خدایی می‌کنند؛ آن دستهای مرموزی که اختیار منابع عظیم انسانی و مادی دنیا را در دست گرفته‌اند و همه‌ی اقیانوس‌ها و همه‌ی تنگه‌های حساس دریایی زیر چشمشان است و هر جا می‌خواهند دخالت می‌کنند، با ابراز علم بود که توانستند بشریت را به این خاکستر بنشانند! لذا برای مقابله با کار آن‌ها، علم لازم است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ۱۳۷۹/۱۲/۹)

۵-۵- پیشرفت ایران اسلامی زمینه ساز الگو شدن برای سایر ملت ها و منشأ

بیداری اسلامی

ملت ایران با انقلاب اسلامی خود فصلی جدید برای تحقق آرمان‌های خود؛ آرمان‌هایی که می‌تواند الهام بخش سایر ملل جهان به ویژه ملت مسلمان شود و یکی از دلایل اصلی خصم دشمنان از همین ناحیه است؛ آن‌ها نمی‌خوانند که ملت ما الگوی کشور و به ویژه جهان اسلامی شود و در این راه هرکاری می‌کنند. رهبری معظم انقلاب چنین می‌فرمایند: "ملت ایران بداند: امروز بزرگترین تلاشها و جهادها در سطح جهان که از نظر خدای متعال در جهت تحکیم اسلام و پیام اسلام است، این است که ایران اسلامی آباد و برکاتش آشکار شود. باید زندگی در این کشور مایه‌ی رشک ملت‌های دیگر شود، تا بخواهند از آن درس بگیرند. این، عاملی است که دشمن را محکوم می‌کند. دشمن می‌خواهد وانمود کند که اگر کشور و ملتی به آغوش اسلام پناه برد، باید در فقر زندگی کند، از پیشرفتهای علمی محروم بماند و نتواند خود را اداره کند. شما ملت بزرگ، عزیز، هوشیار و توانا، کاری کردید که کشور شما که در آغوش و زیر پرچم اسلام زندگی می‌کند، بتواند برای کشورهای دیگر الگو باشد." و همچنین می‌فرمایند "اگر شما، خدای ناخواسته، در جنگ تحمیلی شکست خورده بودید یا سرزمینتان را از دست داده بودید، این موج بیداری اسلامی، متوقف می‌شد. ملت‌ها در وجود شما، اسلام و انقلاب اسلامی را تجربه می‌کنند. اگر شما نتوانسته بودید این‌گونه کشورتان را آباد کنید و عزتتان را در دنیا حفظ نمایید، موج اسلامی متوقف می‌شد. اگر شما نتوانسته بودید وحدت ملی‌تان را حفظ کنید، العیاذ باللّٰه، ایران دچار اختلافات و جنگ‌های داخلی می‌شد. الان دشمنان می‌خواهند همین کار را بکنند و تلاش

می‌کنند که این کار بشود. خدا می‌داند این وحدتی که امروز ملت ایران دارد، چطور مثل تیری در چشم دشمن می‌خلد و او را ناراحت می‌کند. دشمن می‌خواست ملت ایران، بعد از انقلاب یا بعد از جنگ یا بعد از رحلت امام، دچار دودستگی شود؛ جنگ داخلی راه بیفتد و همدیگر را بزنند و بکشند. بعد، استکبار به مسلمانان دیگر می‌گفت: «ببینید! این ملت ایران! این انقلاب اسلامی! بفرمایید!» (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)، ۱۳۷۴/۳/۱۴) در جایی دیگر نیز می‌فرمایند: "آنچه که در این دوران بیست‌ساله اتفاق افتاده است حتی در دوران جنگ و در دوران دفاع مقدس با آن همه گرفتاری از لحاظ سازندگی و آبادی و عمران و پیشرفت مادی و پیشرفت علمی و توسعه‌ی دانشگاهها و توسعه‌ی مراکز تحقیقاتی و غیره یعنی همه‌ی این شاخصهایی که برای یک ملت و برای آینده‌ی آن مهم است از تمام دوران صدساله به مراتب بیشتر و پر حجم‌تر و پُرکیفیت‌تر است. آیا این برای آن دستگاه استکباری که با نهضت جهانی اسلام و با بیداری مسلمین مبارزه می‌کند، خطرناک نیست؟ امریکا برای مبارزه با جمهوری اسلامی، بودجه معین کرد! این، آن چیزی است که ظاهر و آشکار است؛ این برای چیست؟ برای این است که از این نظام و از این مردم و از این کشور می‌ترسند و می‌دانند که این کشور اگر با همین آهنگ پیشرفت کند که إن شاء الله به فضل پروردگار آهنگ پیشرفت تندتر هم خواهد شد ملت‌های مسلمان یک الگوی زنده به‌دست خواهند آورد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۷/۹/۲۳)

۶- دلایل عقب ماندگی و عدم پیشرفت علمی ما

هیچ عقب ماندگی و عدم پیشرفتی به دلیل نیست. ملت ما نیز که در ایامی نه چندان دور بر فراز قله های علمی جهان قرار داشته اند بنا به دلایلی که در ادامه به تحلیل آنها از منظر رهبری می پردازیم از روند قبلی خود باز مانده اند.

۶-۱- جدایی از دین منجر به عدم پیشرفت ما شده است

مملکت ما در تاریخ خود علی رغم عقبه قوی علمی؛ در سال های اخیر پیشرفت چندانی نکرده است که این خود دلایلی دارد. یکی از دلایل عقب ماندگی علمی و پیشرفت علمی ما این بوده است که از دین، از و تعالیم آن فاصله گرفتیم و آموزه های آن را سرلوحه کار خود قرار نداده ایم. رهبری معظم انقلاب در همین رابطه می فرمایند: "ملتی با این

سابقه‌ی درخشان تاریخی، در دوران ستم فراگیر حکومت پادشاهی در این کشور- و بدتر از همه در این دویست یا صد و پنجاه سال اخیر، یعنی اواخر قاجاریه و همه‌ی دوران پهلوی- از لحاظ پیشرفت علمی، در این حد از تنزل قرار گرفت. این، کاری است که انجام دادند و علت عمده‌ی این مسئله، جدایی دین از علم در کشور ما بود. علما و دانشمندان و محققان علوم طبیعی در کشور ما، از دین جدا ماندند و در نتیجه به درد مردم و کشور و ملتشان نخوردند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان و طلاب، ۱۳۶۸/۹/۲۹) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرمایند: "امت بزرگ اسلامی در طول قرنهای متمادی، چالش‌ها و انحراف‌هایی داشته است. ما خود را از اسلام دور کرده و سرگرم چیزهایی کردیم که اسلام ما را از آن برحذر داشته بود. نتیجه این شد که امت بزرگ اسلامی در طول قرنهای متمادی بعد از قرون اولیه‌ی اسلام، نتوانست خود را به هدف و غایتی که پیغمبر اسلام و اسلام عزیز برای او پیش‌بینی کرده و در نظر گرفته بود، برساند. باینکه خدای متعال ثروت‌های مادی زیادی را در کشورهای اسلامی ذخیره کرده و می‌توانست وسیله‌ی پیشرفت ما باشد، اما در علم و صنعت و بسیاری از شاخص‌های پیشرفت، جزو بخش‌های عقب‌افتاده‌ی عالم شدیم. این چیزی نبود که اسلام برای ما مقدر کرده بود؛ این چیزی بود که عمل بد و رفتار و غفلت ما مسلمانان برای ما پیش آورده بود: «ما اصابك من سيئه فمَن نفسك»؛ ما بودیم که بر اثر غفلت‌هایمان در طول زمان، خود را به این وضعیت دچار کردیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۲/۲/۲۹)

۲-۶- عقب‌نگه داشته شدن و تحمیل فرهنگ بیگانه به ما

یکی دیگر از دلایل عقب‌ماندگی و عدم پیشرفت علمی ما این است که مملکت و ملت ما را در گذشته عقب‌نگه داشته‌اند. رهبری معظم انقلاب اشارات متعددی در این باره داشته‌اند که عمدتاً به این موضوع اشاره دارد که با سهل‌انگاری ملت ما بیگانگان ما را عقب‌نگه داشته‌اند. ایشان می‌فرمایند: "این ملت، از لحاظ علم و فرهنگ و پیشرفتهای فکری و علمی و اجتماعی، عقب‌مانده و عقب‌افتاده نبود. این را همین قدرتهای تجاوزگر در طول زمانهای گوناگون، به کمک حکام فاسد بر او تحمیل کردند و ملت ایران را به زور و ظلم، از قافله‌ی تمدن و دانش بشری و پیشرفتهای علمی، عقب‌نگه داشتند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار نیروهای حاضر در مانور طریق‌القدس، ۱۳۷۶/۲/۳) همچنین می‌

فرمایند: "ما باید از لحاظ اقتصادی هم خودمان را به‌طور کامل از زیر نفوذ قدرتها خارج کنیم. یعنی ملت ما باید بتواند بنا بر تشخیص و مصلحت خود، آن صنعت و کالا و متاعی را که احتیاج دارد، در داخل کشور و با استفاده از منابع و امکانات موجود تولید کند. البته، امروز ما هنوز برای این کار مشکلاتی داریم و ملت به آن حد نرسیده است که بتواند تمام نیازهای خود را در داخل برآورده کند؛ زیرا در گذشته همه چیز این ملت به گونه‌ی بنا شده بود که به همان قدرتها وابسته باشد. صنعت دقیق ما که جای خود دارد، حتی کشاورزی ما را وابسته کردند و بیگانگان و قدرتهای حاکم و رژیم منحط پهلوی و قبلیه‌ها، کاری کردند که کشاورزی ما با پیشرفتهای علمی دنیا ناآشنا باشد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار ائمه‌ی جمعه و مسئولان و اقشار مختلف مردم سراسر کشور، ۱۳۶۸/۹/۱) ایشان همچنین می‌فرمایند: "ما به دلایل مشخص تاریخی از کاروان علم دنیا عقب افتاده‌ایم- این را نمی‌توانیم انکار کنیم؛ واقعیتها پیش روی ماست- و این در حالی است که توانایی عالم شدن، تولید علم کردن و مرزهای دانش را از آنچه هست، فراتر بردن، در میان ملت ما کاملاً وجود داشته است. این ظلم تاریخی به ما شده است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار بیانات در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲)

۳-۶- نظام پادشاهی و بی‌کفایتی پادشاهان عامل عقب ماندگی علمی

یکی از دلایل دیگر عقب ماندگی علمی ما نظام پادشاهی و بی‌کفایتی پادشاهان گذشته بوده است. وابستگی آنان به بیگانگان، اعتماد پادشاهان به بیگانگان و بی‌کفایتی آنان زمینه‌ای برای عقب ماندگی تاریخی ما بوده است. عده‌ای بر این باورند که اگر ما با بیگانگان و دنیای غرب ارتباط خوب و صمیمی برقرار کنیم پیشرفت خواهیم کرد، اما این تفکری اشتباه است همانطور که در مورد پادشاهان و حکومت‌های قبل شاهد آن بوده‌ایم. در این مورد رهبری می‌فرمایند: "بارها عرض کرده‌ام که ملت ایران باید از اعماق دل به دو سلسله‌ی پادشاهی پهلوی و قاجار، لعنت بفرستد که این دو سلسله‌ی خبیث، دو بال مملکت و پیکره‌ی عظیم این ملت کهن، باهوش و با استعداد را بردند. نه علم و نه کار، هیچ‌کدام را برای این ملت فراهم نکردند. کاری که بود، کارهای بی‌ارزش یا کم‌ارزش بود. علمی که بود، علم تقلیدی و دست‌دوم بود. آن کاری را که از دل می‌جوشد و حقیقتاً پوشش و حلیه‌ی حیات می‌بخشد و کارهای اساسی در مملکت صورت می‌دهد، ترویج نکردند. هرچه توانستند، قلع و قمع هم کردند و بساط علمی را که از دل می‌جوشد و در آن ابتکار هست،

برچیدند. نتیجه این شد که ملت ایران که در مسابقه‌ی علم و پیشرفت تمدن و دانش و تجربه، یا از دیگران جلوتر بود یا اقلًا کسری نداشت، سالها عقب ماند. حال ما باید تلاش و کوشش کنیم که بالاخره گلیم خودمان را از آب بیرون بیاوریم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۷۴/۲/۱۳) همچنین می‌فرمایند: " شما وضع کنونی کشور را مشاهده می‌کنید. این عقب‌افتادگی، بر اثر پنجاه سال حکومت رژیم بی‌کفایتی است که نتوانست از ظرفیت عظیم این کشور و از استعداد خروشان این ملت استفاده کند. شما این استعداد امروز را نگاه می‌کنید و می‌بینید. ببینید جوانان ما در میدانهای مسابقات علمی دنیا، چه بروز و ظهوری پیدا می‌کنند! در گذشته، از این استعدادها استفاده نمی‌شد و به آن‌ها بی‌اعتنایی می‌شد. صرفاً در جهت اهداف و خواسته‌های نامشروع خودشان از آن استفاده می‌کردند. البته بعضیها می‌گذاشتند می‌رفتند، خیلی‌ها هم می‌ماندند؛ لیکن بدون آنکه در استعدادهای آن‌ها هیچ درخششی به وجود آید و کاری انجام گیرد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان)، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳) یا در جای دیگری می‌فرمایند: "یک روز بود که بر این کشور بر همین زمین و بر همین منابع حکومت‌هایی حاکم بودند که استعدادهای را می‌کشتند. دلیل بر اینکه استعدادهای را می‌کشتند، این بود که در طول صد سال از ورود اروپاییها به این کشور تا سال شروع انقلاب مثلاً از حدود سالهای ۱۲۵۷ تا ۱۳۵۷ هجری شمسی یعنی اول در نیمه‌ی دوم دوران قاجار، بعد هم در دوران پهلوی‌ها، در این کشور، علم، پیشرفت علمی، مغز متفکر علمی و پدیده‌های گوناگون علمی دیده نشد؛ یعنی نگذاشتند. اگر آدم برجسته‌ای هم پیدا شد، جذب کردند، دزدیدند، جای دیگر بردند و از او استفاده کردند. در آن دورانی که همه‌ی دنیا چهار اسبه به سمت پیروزی و به سمت پیشرفت و تمدن و نوسازی مادی می‌رفت، کشور ما را در حال بدبختی نگهداشتند و به چیزهایی که برای یک ملت سم است، سرگرم کردند. البته در دوره‌ای، به اصطلاح دانشگاه و مطبوعات و مجلس شورا هم داشتیم؛ اما در اختیار دستگاه جباری بود که برای آن در درجه‌ی اول، منافع بیگانگان و منافع مسئولان آن روز کشور مطرح بود و منافع مردم و آینده اصلاً مطرح نبود." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از روحانیون، ۱۳۷۷/۹/۲۳) ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "ببینید، ما به خاطر خباثت و سستی و استبداد و وابستگی حکومت‌های گوناگونی که در طول دورانهای اخیر داشتیم، از

قافله‌ی علمی جهان عقبیم. تقریباً شاید بشود گفت سه قرن، ما عقبیم. ما غفلت کردیم. رهبران سیاسی کشور، زمامداران کشور غرق در عیش و نوش و رسیدگی به نیازهای شخصی و تکبر و استکبار نسبت به مردم شدند؛ از اوضاع و احوال دنیا غافل شدند؛ هم از لحاظ سیاسی ضرر کردیم، هم خسارت‌بارتر، از لحاظ پیشرفت علمی ضرر کردیم. در این میدان مسابقه که در قرنهای گذشته ما جلوتر از دیگران بودیم، بعد از آنکه همه‌ی دنیا تقریباً یک جور حرکت میکردند، ملت‌هایی توانستند به یک وسیله‌ی نقلیه‌ی سریع‌السیری دست پیدا کنند، از ما جلو افتادند؛ لذا فاصله‌ی ما هی زیاد شد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار شرکت‌کنندگان در ششمین همایش ملی نخبگان جوان، ۱۳۹۱/۷/۱۲)

۴-۶- کم‌همتی موجب عدم پیشرفت علمی

از جمله مواردی که می‌توان به عنوان عامل عدم رشد و پیشرفت علمی برای مملکت ما بیان نمود و رهبری معظم انقلاب آن را بر شمرده‌اند؛ کم‌همتی ما است. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: "ملت ما در زمینه‌ی علم، در زمینه‌ی عمران، در زمینه‌ی سیاست بین‌الملل، در زمینه‌ی ارتقای آگاهی‌های گوناگون، در زمینه‌ی ساخت زیربنای عظیم کشور، در زمینه‌ی به‌دست آوردن قدرت فناوری و احیای استعداد‌های مردمی، و در بسیاری از زمینه‌های دیگر، پیشرفتی داشته است که در گذشته حتی تصور آن را هم نمی‌کرده؛ این به برکت اسلام است. ما هرگز ادعا نمی‌کنیم که در برنامه‌های انقلاب، بهنگام و به‌روز پیش رفته‌ایم و در آنجایی که باید باشیم، هستیم؛ نه، اما این کم‌کاری ماست. ما مسئولان در ده‌های مختلف اگر بیشتر و بهتر کار کنیم، بدون شک موفقیت‌ها بیشتر خواهد شد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)، ۱۳۸۴/۳/۱۴)

و همچنین می‌فرمایند: "کشور و ملت ما یک کشور ریشه‌دار است؛ ما در تاریخ، ریشه داریم؛ ما سابقه داریم؛ ما تازه‌نروئیدیم؛ از گذشته‌ی خودمان هم می‌توانیم تغذیه بشویم و باید تغذیه می‌شدیم. اگر چنانچه با نواخت و آهنگ رشد علم بعد از اسلام تا قرنهای پنجم و ششم و هفتم هجری به این کشور نگاه کنید، اگر با آن نواخت ما پیش می‌رفتیم، امروز در قله بودیم. با آن آهنگ و با آن نواخت پیش نرفتیم؛ چرا نرفتیم؟ خوب، جای بررسی و تحلیل دارد؛ حکومت‌ها ناباب بودند، هم‌تها کوتاه بود، بعد در دورانه‌ی دو‌یست سیصد سال اخیر عوامل خارجی تأثیر گذاشته و بالاخره واقعیت این است که: ما با آن نواخت حرکت

نکردیم، بلکه به طرف حضيض هم رفتیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها، ۱۳۸۶/۷/۹)

۵-۶- نقش دشمنان خارجی در عدم پیشرفت علمی ما

یکی از مواردی که بسیار مهم است و باید نسبت به آن شناخت داشت و رهبری معظم آن را بسیار گوشزد فرموده اند، نقش دشمنان خارجی در عدم پیشرفت علمی ما و مقابله با این روند است. رهبری معظم می‌فرمایند: "ما به موازات پیشرفتهای گوناگون علمی و سیاسی و افتخارات و عزت ملی که بحمد الله به برکت مواضع انقلاب، ملت ما به دست آورده- در سطح منطقه و در سطح جهانی- به احساس امنیت عمومی در جامعه نیازمندیم. یک ملت مثل یک فردی است که موفقیت او، حسادتها را برمی‌انگیزد. آن کسی که یک موفقیتی پیدا می‌کند، ضمن اینکه خدا را شکر می‌گوید، باید مراقب حسادتها باشد. ملت هم همین‌جور است. کسانی هستند، بدخواهانی هستند که علاوه بر مسئله حسادت، از پیشرفت ملت ایران ناراحتند؛ برای خاطر اینکه منافعی که برای خودشان در این منطقه تعریف کردند، با پیشرفت ملتها- پیشرفتهای علمی و سیاسی- سازگار نیست. خوب، این‌جور عناصر، این دشمنان، این حسودان، این بدخواهان و بددلان بیکار نمی‌مانند. و از جمله‌ی نقطه‌های آسیب برای هر کشور و ملتی، مسئله‌ی امنیت است؛ شما باید خیلی بهوش باشید. راه‌ها بحمد الله کوبیده شده، هموار شده؛ می‌توانید پیش بروید." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در هفدهمین دوره‌ی دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۶/۸/۱۶) رهبری معظم انقلاب اهداف دشمنان ما را چنین بیان می‌دارند: "دشمن طبق نقشه‌های خود، سه هدف را دنبال می‌کند. اول: عقب نگه داشتن کشور از لحاظ اقتصادی؛ برای اینکه دولت را- که دولتی مکتبی و وفادار و هوادار ارزشهای اسلامی است- ناکارآمد و نالایق و بی‌کفایت جلوه بدهند؛ لذا وضع اقتصادی برای این منظور، طبق نقشه‌های دشمن باید عقب بماند. دوم: عقب نگه داشتن علمی؛ برای اینکه آینده‌ی کشور، جز با نردبان علم، ترقی و پیشرفت نخواهد کرد. ملت ایران چاره‌ای جز این ندارد که از لحاظ علمی بنیه‌اش را تقویت کند و در علم پیش برود؛ استعدادش را هم خدا داده است. سوم: بر هم زدن اتحاد و انسجامی که بین ملت ایران- یا بین ملت ایران و ملت‌های مسلمان- وجود دارد؛ که آن وقت شعار «اتحاد ملی و انسجام اسلامی» را مطرح کردیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اعضای بسیج دانشجویی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۶/۲/۳۱)

در جایی دیگر ایشان اهداف دشمنان را چنین بیان می‌دارند: "من برنامه‌های استکبار جهانی علیه ملت ایران را در سه جمله خلاصه می‌کنم: اول، جنگ روانی؛ دوم، جنگ اقتصادی؛ و سوم، مقابله با پیشرفت و اقتدار علمی." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۶/۱/۱)

۷- ظرفیت‌های موجود برای توسعه و پیشرفت علمی

پس کردن فاصله موجود به وجود آمده بین ما و نوک پیکان علمی امروز جهان فقط بر پایه توانمندی‌ها و داشته‌های قابل اتکای داخلی مقدور و میسر خواهد بود. رهبری انقلاب با توجه ویژه به این موضوع در بیانات متعددی به تشریح این ظرفیت‌ها پرداخته‌اند.

۷-۱- نقش پر رنگ جوانان و همچنین استفاده از توان داخلی کشور

یکی از ظرفیت‌هایی که رهبری معظم برای پیشرفت کشور بر آن تاکید دارند استفاده از نیروی جوان و توان داخلی آن‌ها است، ایشان در این مورد چنین می‌فرمایند: "تحصیل، اعم از تحقیق و کارهای علمی هم هست. چون این نیرو در جوانان هست، بایستی در کار تحصیل علم خیلی تلاش کنند. امروزه آن‌طور که شنیده‌ام، در دانشگاه‌ها جوانان خیلی گرده زیر بار کار علمی سخت نمی‌دهند؛ این چیز خیلی خوبی نیست. چطور ما به جوانی که تحصیل علم نمی‌کند، دوره‌ی دبیرستان را متوقف گذاشته و به دانشگاه نمی‌رود، توصیه می‌کنیم که برو درس بخوان؛ اما به آن دانشجویی که در دانشگاه کار علمی سخت نمی‌کند، توصیه نکنیم که کار علمی بکن؟ واقعاً بیاید دانشگاه چه کند؟ باید به دانشگاه بیاید که علم پیشرفت کند. به نظرم می‌رسد که جوانان بایستی در کار تحصیل علم، حقیقتاً از نیروی جوانیشان مایه بگذارند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از جوانان، ۱۳۷۷/۲/۷) و همچنین می‌فرمایند: "به نظر من خود شما جوانان بزرگترین مسئولیت را دارید؛ مسئولیتی که می‌توانید آن را انجام دهید. عزیزان من! هر جوانی دوست می‌دارد کشوری که در آن زندگی می‌کند و خاکی که از آن روییده، عزیز، سربلند، مقتدر و برخوردار از همه‌ی زیباییها و نیکی‌ها باشد؛ دلش می‌خواهد جامعه‌ی متمدنی داشته باشد؛ دلش می‌خواهد از پیشرفتهای علمی و عملی برخوردار باشد. این آرزوی هر جوانی است. برای این، دو راه در پیش است: یک راه واقعی، یک راه کاذب و بدلی. راه واقعی را باید پیدا کرد،

زحمات آن را پذیرفت و هزینه‌اش را هم باید پرداخت." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصلائی رشت، ۱۳۸۰/۲/۱۲)

۲-۷- استعداد بالای ملت ایران عاملی برای پیشرفت علمی

یکی از مواردی که عاملی برای دستیابی ملت ما به پیشرفت علمی است، هوشمندی و استعداد ملت ایران است که خود زمینه ساز پیشرفت است. رهبری معظم انقلاب با اشاره به این موضوع چنین می‌فرماید: "سرعت پیشرفت علمی ده‌ساله‌ی ما به قدر سرعت علمی دویست‌ساله‌ی آمریکا نیست؛ اما من می‌خواهم به شما این را بگویم که دانشجوی ایرانی، با هوشمندی‌اش، با ایمانش، با احساس استقلالش، با احساس عزتی که امروز در ملت ایران و بخصوص در جوانان و دانشجویان ما هست، اگر سی سال کار کند، امید هست که به قدر صد سال دیگران پیشرفت کند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷/۲/۲۲) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرماید: "حرکت علمی و شکوفایی استعدادهای در دانشگاه‌های ما رو به پیشرفت است. شما ملاحظه کنید که داوطلبان شرکت در المپیادهای داخلی و خارجی در رشته‌های مختلف علمی رو به افزایش هستند. به بنده گزارشی داده شد که اگر اشتباه نکنم، صد هزار نفر در سال گذشته داوطلب بودند تا در المپیاد ریاضی شرکت کنند؛ این رقم بالایی است. کسانی که آشنا و خیره هستند، گفتند که از این صد هزار نفر، اقلًا چهل هزار نفر در وضعیت درسی و تحصیلی ایده‌آل قرار دارند. یا در علوم پایه، ما در المپیادهای جهانی همیشه جزو ده کشور اول دنیا محسوب می‌شویم. حتی در رشته‌ی رایانه- که یک رشته‌ی صددرصد وارداتی است؛ یعنی ما هیچ سابقه‌ای از این رشته نداشته‌ایم- نیز توانسته‌ایم رتبه‌های بالا را در المپیادهای جهانی کسب کنیم. استعداد ایرانی در این محصول‌گیری نقش دارد که همین استعداد را هم انکار می‌کردند. بنده چند سال است که مرتب فریاد می‌کشم: «استعداد ایرانی»؛ اکنون پس از این همه سال تازه تبدیل به فرهنگ شده است! حالا همه معتقدند که ایرانی مستعد است؛ و آلا در سابق همین را هم انکار می‌کردند و می‌گفتند: «از ایرانی کاری بر نمی‌آید؛ از ایرانی قطع امید باید کرد.» این‌گونه به ذهنها القاء می‌کردند. استعداد دخیل است، اما کافی نیست؛ تلاش هم شده، هم از سوی کننده‌ی کار- دانشجوی-، هم از سوی مدیریت، استاد و ... این روند، روند خوبی است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۸۱/۹/۷)

۳-۷- نیروهای مومن و حزب الهی از موثران جریان پیشرفت علمی

یکی از توان‌های داخلی ملت ایران این است که خانواده‌های مؤمن، متعهد و حزب الهی در عرصه پیشرفت علمی نقش بازی کنند و تاثیر گذار باشند. رهبری معظم انقلاب چنین می‌فرمایند: "هفتاد و نه مدال طلا در تاریخ ورزش ایران، ظاهراً سابقه ندارد و گویا در طول این سالیان دراز، هرگز هیچ مجموعه‌ای نتوانسته است این همه طلا بیاورد! خوب؛ خدا خواست این کار را هم، مثل خیلی کارهای بزرگ دیگر، آقایان حزب‌اللهی انجام دهند تا یاهوگویان نگویند که از حزب‌اللهی‌ها کاری بر نمی‌آید. بفرمایید! همین جنگ را هم حزب‌اللهی‌ها به پیروزی رساندند و همین مرزهای کشور را هم حزب‌اللهی‌ها حفظ کردند. این را همه باور کنند. اینکه ما در صنعت و فناوری و پیشرفتهای علمی و فنی، با قبل از انقلاب، زمین تا آسمان فرق داریم، مرهون همین حزب‌اللهی‌ها هستیم. عمدتاً آن‌ها کردند و عمدتاً آن‌ها بودند که این بن‌بست‌ها را گشودند و پیش رفتند. از این‌رو، در همه‌ی زمینه‌ها- هم زمینه‌های اقتصادی و هم ورزشی و هم علمی و فرهنگی- به فضل پروردگار، کار به دست همین حزب‌اللهی‌ها پیش رفته است. اکنون هم که بیشترین مدال را همین کاروان حزب‌اللهی‌ها و آن هم در چند رشته‌ی ورزشی محدود به ارمغان آورده است. این مملکت، مملکت حزب‌اللهی‌هاست و آینده‌ی این مملکت هم به‌دست همین حزب‌اللهی‌ها و نیروهای انقلابی و مؤمن رقم می‌خورد و هر جا هم مشکلی عمده پدید آید، آن‌ها باید بیایند و آن را حل کنند. فضل پروردگار، این‌گونه هم خواهد شد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از جانبازان ورزشکار، ۱۳۷۴/۶/۲۳) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرمایند: "عرض من این است که هم مسئولین، هم آحاد مردم، هم خانواده‌ها این ایمان را باید قدر بدانند؛ این را در خود روزبه‌روز ریشه‌دارتر کنند؛ این است که قدرت ملت ایران را تأمین میکند؛ این است که میتواند پشتوانه‌ی پیشرفتهای علمی ما، پیشرفتهای فنی ما، پیشرفتهای سیاسی ما، پیشرفتهای اجتماعی ما قرار بگیرد. بدانید در سالهای بعد از رحلت امام (رضوان الله تعالی علیه) کسانی همه‌ی تلاش خودشان را جمع کردند که این احساس را، این ایمان را در ملت ما از بین ببرند. نوشتند، گفتند، تکرار کردند؛ دشمن متمرکز شد برای اینکه این ایمان را از بین ببرد. البته نتوانستند، بعد از این هم هرگز نخواهند توانست." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار خانواده‌های شهدا و جانبازان قم، ۱۳۸۹/۷/۲۸)

۴-۷- پیشینه خوب علمی کشور در طول تاریخ به عنوان ظرفیت پیشرفت

یکی از مسائلی که باید به آن توجه داشت و رهبری معظم انقلاب هم بارها به آن اشاره کرده اند این است که ملت ما یک پیشینه ی علمی خوب و قوی در تاریخ مملکت خود دارند. بیان این موضوع موجب اعتماد به نفس ملت و خودباوری آن ها خواهد شد. در همین رابطه رهبری می فرمایند: "در پیشرفت علمی ما، واقعاً این یادآوری اثر دارد. این نسل اگر بداند که استعداد و گذشته‌ی آن چنانی دارد، یک طور به آینده خواهد نگرست؛ اما اگر تصور بکند که هرچه هست و نیست، دست اروپاییهاست و همیشه ما باید دنبال آن‌ها باشیم، این در پیشرفت علمی ما طور دیگری اثر خواهد گذاشت." (سید علی خامنه ای، سخنرانی در دیدار اعضای گروه دانش صدای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰/۱۱/۱۵) در جایی دیگر نیز ایشان چنین می فرمایند: "ما از لحاظ علمی، از امریکا بسیار جلوتر بودیم؛ ما از لحاظ علمی، در روزگاری از اروپا بسیار جلوتر بودیم. همین سلاطین، همین حکومت‌های جائز، همین فرعونها و طاغوتها؛ همینهایی که حالا پس مانده‌ها و تفاله‌هایشان در اینجا و آنجا مجله و روزنامه منتشر می کنند و دم از همه چیز می زنند، نگذاشتند این ملت پا به پای ملل عالم، بلکه جلوتر از آن‌ها، پیش برود." (سید علی خامنه ای، سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۲/۶/۱۴) ایشان همچنین در جایی دیگر می فرمایند: "کشور و ملت ما یک کشور ریشه‌دار است؛ ما در تاریخ، ریشه داریم؛ ما سابقه داریم؛ ما تازه نروئیدیم؛ از گذشته‌ی خودمان هم می توانیم تغذیه بشویم و باید تغذیه می شدیم. اگر چنانچه با نواخت و آهنگ رشد علم بعد از اسلام تا قرنهای پنجم و ششم و هفتم هجری به این کشور نگاه کنید، اگر با آن نواخت ما پیش می رفتیم، امروز در قله بودیم." (سید علی خامنه ای، سخنرانی در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها، ۱۳۷۶/۷/۹)

۵-۷- ضرورت توجه به نخبگان در مسیر پیشرفت علمی کشور

رهبری همواره بر نقش تاثیر گذار نخبگان در روند پیشرفت علمی کشور تاکید داشته اند و بیان فرموده اند که نخبگان نقش پر رنگ تر در این راه دارند. ایشان در این باره می فرمایند: "بنابراین اگر هوشمندانی در جامعه هستند که از لحاظ ذهنی نخبه‌اند، این‌ها می توانند به پیشرفت علم و فرهنگ و هنر و کار و پیشرفت هر چیزی که جامعه به آن نیاز دارد، کمک کنند. بنابراین، منهای اینکه ما بخواهیم غیر نخبه را مورد تغافل قرار دهیم، باید

برای نخبگان، حساسی باز کرد. ممکن است به نظر بیاید این یک تبعیض است؛ اما تبعیض همه جا غیر عادلانه نیست؛ گاهی اوقات تبعیض، عین عدالت است. این حساب باز کردن برای نخبگان، عین عدل است؛ به خاطر اینکه ما باید نخبه و هوشمند را در حدی که می‌تواند رشد کند، رشد بدهیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان علمی، ۱۳۸۱/۷/۳)

۸- راهکارهای پیشرفت علمی (آنچه در راه تحقق پیشرفت علمی کشور باید انجام داد)

برای دستیابی به رشد و پیشرفت علمی و تحقق این هدف باید به مواردی توجه داشت. اهم این موارد در بیانات رهبری در ذیل آمده است.

۸-۱- استفاده از راه میان‌بر برای پیشرفت علمی

یکی از مواردی که رهبری معظم انقلاب بارها به آن اشاره داشته‌اند استفاده از راه میان‌بر در طی این مسیر است. این بدین معنا است که ما از تجربیات سایر ملل در عرصه پیشرفت علمی استفاده کنیم و نیاز نیست آنچه را که آنان انجام داده‌اند ما مجدداً انجام دهیم و ما می‌توانیم از نتایج آن‌ها استفاده کنیم. این خود از افزایش زمان و هزینه جلوگیری می‌کند و می‌توانیم با شتاب بیشتری در این عرصه حرکت کنیم. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: "آن سؤالی که شما مطرح کردید: «آیا فاصله‌ی ما و کشورهای پیشرفته، پُرشدنی است یا نه؟» من اعتقادم این است که بله؛ کاملاً پُرشدنی است. البته ممکن است از همان راهی که آن‌ها رفته‌اند، ما نتوانیم برویم پُر کنیم؛ اما راه‌های میان‌بر در دنیا الی ما شاء الله وجود دارد. این طبیعت آفرینش را که خدا به وجود آورده، ما درست نشناخته‌ایم. هزاران راه وجود دارد. یک راه، همان راهی است که این تمدن صنعتی کنونی دنبالش رفته و پس از هر قدمی، قدم بعدی را به دنبال آورده است. ما چرا ناامید باشیم از اینکه دریچه‌ی جدیدی باز گردد و یک کشف تازه در دنیا بشود؟ یک روز الکتریسیته کشف نشده بود؛ یعنی در دنیا وجود داشت، اما آن را نمی‌شناختند؛ ناگهان شناختند و به دست آمد. بله، نیروی بخار را شناختند. قبل از آن، آتش را نمی‌شناختند؛ اما بعد شناختند. چرا ما ناامید باشیم از اینکه می‌توان در این دنیا چیز ناشناخته‌ای را مجدداً شناخت؛ کما اینکه هر

روز چیزهای ناشناخته‌ای شناخته می‌شود. ما باید در این قسمت کار کنیم و به راهی برسیم که آن راه ما را به پیشرفتهای علمی سریع، کاملاً مجهز کند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از جوانان، ۱۳۷۷/۲/۷) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرمایند: "آنچه بنده به دانشگاهیان عزیز می‌خواهم عرض کنم، همان چیزی است که بارها در جمع اساتید و دانشگاهیان گفته‌ام و باز هم می‌خواهم تکرار کنم: ما از لحاظ علمی از دنیا عقبیم؛ آیا راهی برای اینکه این فاصله را بپیماییم، وجود ندارد؟ اعتقاد راسخ بنده این است که چرا، ما می‌توانیم از راههای میان‌بر استفاده کنیم؛ می‌توانیم این فاصله‌ای را که با یک نگاه سطحی به نظر می‌رسد که هرگز قابل پُر شدن نیست - چون آن کسی که با فاصله‌ی زیاد در جلو حرکت می‌کند و با ابزارهایی که روز به روز پیشرفته‌تر می‌شود، حرکتش سرعت هم پیدا می‌کند، مرتب فاصله‌اش بیشتر می‌شود - ترمیم کنیم. بنده اعتقاد راسخ دارم که می‌توان تصوّر کرد این فاصله پیموده شود و کمبود علمی - در کشور ما و کشورهای مشابه ما - و شکاف و زخمی که به وجود آمده، ترمیم شود." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۱/۸/۲۲)

۲-۸ - رشد سریع علمی و شتاب دادن به پیشرفت علمی

اینکه مملکت ما و ملت ما با چه سرعتی به سمت پیشرفت علمی حرکت کند بسیار مهم است. یکی از مطالبی که رهبری معظم به آن توجه ویژه‌ای دارند و بر آن تاکید می‌کنند رشد سریع است ایشان در این باره چنین می‌فرمایند: "در این حدود دوازده سال، رشد علمی کشور نسبت به قبل از این دوازده سال، شانزده برابر شده. اینها آمارهای تقریبی است و از مراکز مطمئنی به دست آمده است؛ این خیلی مهم است. همین حرکت علمی رو به گسترش موجب شده که پایگاه‌های اطلاع‌رسانی علمی معتبر دنیا اظهار نظر کنند که رشد پیشرفت علم در ایران سیزده برابر متوسط دنیا است. ... یک سؤالی در اینجا مطرح است: آیا حالا که ما این پیشرفتهای علمی را در زمینه‌های مختلف در کشور مشاهده می‌کنیم، یک نفس راحتی بکشیم، بنشینیم سر جایمان؟ خُب، پیدا است که پاسخ منفی است؛ نه. ما هنوز از خط مقدم علم عقبیم، هنوز در بسیاری از دانشهای مورد نیاز زندگی دچار عقب‌ماندگی‌های مزمن هستیم؛ با همه‌ی این پیشرفتی که در بخشی از دانشها داشته‌ایم. پس چون دچار عقب‌ماندگی هستیم، باید کار کنیم. وانگهی کاروان علم در دنیا متوقف که نمیشود؛ دارند با سرعت حرکت می‌کنند. ما نه فقط باید جایگاه فعلی‌مان را حفظ کنیم،

بلکه باید جلو برویم؛ اینها همه‌اش تلاش لازم دارد، مجاهدت لازم دارد. لذا اولین حرف ما به دانشگاه‌های کشور و دانشمندان کشور و نخبگان کشور این است که نگذارید این حرکت از دور بیفتد، نگذارید حرکت علمی کشور متوقف شود؛ هیچ مانعی نتواند دانشگاه کشور را از رشد به سمت پیشرفت علمی باز بدارد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۲/۵/۱۵) ایشان در جایی دیگر نیز می‌فرمایند: "در این ده سال گذشته، حرکت علمی ما خیلی خوب بوده؛ پیشرفت علمی و سرعت پیشرفت، بسیار خوب بوده است؛ اما این سرعت پیشرفت باید کند نشود. اگر ما بخواهیم به آن سطح مطلوب برسیم، اگر بخواهیم به خطوط مقدم دانش جهانی برسیم، باید این سرعت پیشرفت را همچنان حفظ کنیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۲/۴/۳۰)

۳-۸- حرکت جهادی و جهاد علمی لازمه پیشرفت علمی

جهاد در مفهوم اسلامی دارای معنای خاصی است. ایشان در بیان مفهوم جهاد علمی چنین می‌فرمایند: "ببینید، جهاد یک معنای خاصی دارد. معنای جهاد فقط تلاش نیست. در مفهوم اسلامی، جهاد عبارت است از آن تلاشی که در مقابل یک دشمن است، در مقابل یک خصم است. هر تلاشی جهاد نیست. مجاهدت با نفس، مجاهدت در مقابل شیطان، جهاد در میدان نظامی، مواجهه‌ی با یک دشمن است؛ مواجهه‌ی با یک معارض است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۶/۱۴) بحث جهاد علمی از نظر رهبری معظم انقلاب چنان اهمیتی دارد که آن را جزو مبانی اصول‌گرایی برمی‌شمرند و می‌فرمایند: "اصل پنجم، جهاد علمی است. من تکیه می‌کنم- این جزو مبانی اصول‌گرایی است." ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "امروز کشور نیازمند یک جهاد علمی است. البته اینجا که عرض می‌کنم علم، منظورم معنای عام علم است؛ نه فقط علوم تجربی. ما یک جهاد علمی لازم داریم. من حالا خواهم پرداخت به بعضی از مطالبی که برادران و خواهران بیان کردند و اگر یک نقطه‌نظری باشد، در ذیل بیانات دوستان عرض خواهم کرد؛ اما آنچه که به نظر من جمع‌بندی همه‌ی مسائل است- که بنده خود را متعهد میدانم که آن را، هم بگویم، هم دنبال کنم، هم با دقت و وسواس و دلواپسی نگاه کنم ببینم به کجا رسید- این است که کشور نیاز دارد به جهاد علمی." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۶/۱۴)

۴-۸- توسعه‌ی درون‌زا و بومی راه کار مناسب پیشرفت

یکی از موارد مهم و اساسی که رهبری معظم انقلاب بدان توجه دارند و مکرراً آن را بیان فرموده اند لزوم توسعه‌ی درون‌زا و بومی است. به تعبیر رهبری باید جوشش علم از درون خود ما باشد. ایشان در این رابطه می‌فرمایند: "یک دسته کسانی هستند که توسعه و رشد و پیشرفت علم و میدان رقابت و آزاداندیشی و امثال این‌ها را می‌خواهند، اما راه آن را در تقلید مطلق از الگوهای غرب جستجو می‌کنند؛ فکر می‌کنند «ره چنان رو که رهروان رفتند» رهروان چه کسانی هستند؟ فعلاً اقلیتی در دنیای امروز، که عبارتند از کشورهای غربی؛ شامل اروپا و کشور ایالات متحده‌ی امریکا و بعضی از کشورهای پیشرفته‌ی دیگر. من بعد برمی‌گردم و به این بخش بیشتر می‌پردازم. یک عده هم کسانی هستند که خویش را در خویش می‌جویند. به قول آن شاعر:

گوهر خود را هویدا کن
کمال این است و بس
خویش را در خویش پیدا کن
کمال این است و بس
این‌ها فکر می‌کنند که در مجموعه‌ی اندیشه و معرفت و دستورالعمل موجود در اختیار ملت ایران و یک جوان آگاه و بیدار ایرانی به‌قدر کفایت برای رسیدن به آن الگو به شکل کامل راه وجود دارد. این‌ها هم کم نیستند. بنده با این مجموعه‌ها هم بسیار برخورد داشته‌ام و آشنا شده‌ام." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان استان کرمان، ۱۳۸۴/۲/۱۹)

ایشان همچنین در باب توسعه‌ی درون‌زا می‌فرمایند: "امروز، کسانی که می‌توانند دانش را در این کشور رشد بدهند، باید احساس وظیفه‌ی مضاعف کنند؛ چون دشمن نمی‌خواهد بگذارد ما روی پای خودمان بایستیم. روی پای خود ایستادن، آن وقتی تحقق پیدا خواهد کرد که علم از درون خود ما بجوشد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان و طلاب، ۱۳۶۸/۹/۲۹) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرمایند: "امروز ما یک ملت عزیز، یک ملت مقتدر، یک ملت بابهت در دنیا هستیم؛ کارهایمان را انجام می‌دهیم، سازندگی می‌کنیم، نوآوری می‌کنیم، تکیه‌مان را به خارج از این مرزها روز به روز کمتر می‌کنیم؛ از منابع داخلی خودمان، از منابع انسانی خودمان، از نیروی علم خودمان، حد اکثر استفاده را می‌کنیم." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از آزادگان، ۱۳۷۷/۵/۲۷)

۵-۸- نقش اثر گذار تحقیقات در پیشرفت علمی

رهبری معظم انقلاب بر تاثیر بسزای تحقیقات و پژوهش‌ها بر پیشرفت علمی تاکید دارند و این پژوهش‌ها را منجر به پیشرفت میدانند. ایشان می‌فرمایند: "مسئله‌ی علم مهم است. در باب علم و تحقیق، آن بخش عمده هم مربوط به تحقیق است؛ مربوط به پژوهش است. ... نکته‌ای را که بعضی از دوستان در اینجا گفتند، مورد تأکید بنده است، که پژوهش اولاً مورد اهتمام قرار بگیرد، ثانیاً سمت و سوی پرداختن به نیازهای کشور را پیدا کند. یعنی حقیقتاً پژوهش‌هایی بکنیم که مورد نیاز ماست." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۸/۶/۸) ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "یک نکته‌ی دیگری که مهم است، مسئله‌ی تحقیق است؛ تحقیق و توسعه‌ی فناوری. امروز همه‌ی صنایع دنیا از جمله صنعت خودرو دانش‌محور است. مرتب دارند فکر می‌کنند، کار می‌کنند، تحقیق می‌کنند، پژوهش می‌کنند، برای اینکه این را کامل‌تر، بی‌عیب‌تر، زیباتر، کم‌مصرف‌تر، ارزان‌تر از آب در بیاورند. این جز با پیشرفت علمی، جز با تأمل و دقت و تحقیق، ممکن نیست. باب تحقیق را بایستی باز گذاشت." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در بازدید از توانمندی‌های صنعت خودروسازی، ۱۳۸۹/۱/۹)

۶-۸- توجه به نقشه جامع علمی کشور

توجه به چارچوب نقشه جامع علمی کشور و حرکت در چارچوب آن یکی از ضرورت‌هایی است که رهبری معظم انقلاب مکرراً به آن اشاره داشته‌اند. یقیناً بدون برنامه پیشرفت علمی کشور محقق نخواهد شد. رهبری در این رابطه می‌فرمایند: "ما برای پیشرفت علم در کشور، به نقشه‌ی کلی علمی احتیاج داریم. در باره‌ی چه چیزی می‌خواهیم تحقیق کنیم؟ چه چیزی را می‌خواهیم فرا بگیریم؟ چگونه این اجزاء علمی پراکنده، به هم متصل می‌شوند؟ در کجا از اتصال این‌ها، می‌شود برای آینده‌ی کشور و حرکت کشور بهره برد؟ این‌ها جز با یک نقشه‌ی علمی، برای کشور امکان‌پذیر نیست. البته نقشه‌ی علمی، نقشه‌ی دائمی نیست؛ مدت‌دار و زمان‌دار است. ممکن است در این برهه نقشه‌ی علمی یک چیز باشد، ده سال دیگر نقشه‌ی علمی بکلی تغییر کند و چیز دیگری باشد؛ لیکن این نقشه‌ی علمی لازم است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌های استان خراسان در دانشگاه فردوسی، ۱۳۸۶/۲/۲۵)

۹- نقش دولت، نهادها و سازمان‌ها در پیشرفت علمی

در مسیر پیشرفت کشور برخی سازمان‌ها و نهادها تاثیر گذارتر و مؤثرترند. رهبری معظم در بیانات خود به بخشی از این موارد اشاراتی فرموده‌اند که در ذیل آمده است.

۹-۱- نقش آموزش و پرورش و معلمان در پیشرفت علمی کشور

آموزش و پرورش نقش بسزایی در تربیت فرزندان این مملکت و نهایتاً روند پیشرفت علمی کشور دارد، که رهبری معظم در بند چهارم سیاست‌های کلی ایجاد تحول در آموزش و پرورش مسئولین را مکلف فرموده‌اند که: "روزآمد ساختن محتوای تعلیم و تربیت و تدوین برنامه درس ملی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و متناسب با نیازهای کشور و انطباق محتوای با پیشرفتهای علمی و فناوری و اهتمام به تقویت فرهنگ و هویت اسلامی-ایرانی." (ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش، ۱۳۹۲/۲/۱۰)

ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "خوب؛ وقتی که ما از علم تعریف می‌کنیم، این در واقع تعریف از معلّم است. چرا؟ چون اوست که علم را به دیگران می‌بخشد. اگر معلّم نباشد، علم به دست نمی‌آید: «هر که چیزی یاد گیرد، باید از استاد گیرد.» علم بدون معلّم، معنی ندارد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۷۴/۲/۱۳)

۹-۲- نقش دانشگاه‌ها و آموزش عالی در پیشرفت علمی کشور

رهبری معظم انقلاب می‌فرمایند: "حتماً پیشرفت علم لازم است. این، وظیفه‌ی دانشگاه‌ها و دانشجویان و اساتید را بسیار سنگین می‌کند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲) ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: "آن چیزی که ما از محیط دانشجویی مان انتظار داریم، پیشرفت علم، پیشرفت اندیشه‌ی سیاسی، عمق اندیشه‌ی دینی و ایمان دینی، عمق معرفت دینی و روشن‌بینی دینی، دست یافتن به قلمروهای جدید؛ هم در زمینه‌ی علم، هم در زمینه‌ی سیاست، هم در زمینه‌ی معرفت دینی در محیط دانشجویی است. دانشگاه ما و محیط دانشجویی ما بایستی در همه‌ی این عرصه‌ها پیشرفتهای حقیقی و چشمگیری کند و این پیشرفت‌ها را ان شاء الله خواهد کرد." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار دانشجویان نخبه و نقرات برتران کنکور و فعالان تشکل‌های سیاسی فرهنگی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۶/۷/۱۷) ایشان در جایی دیگر

می فرمایند: "یک مسئله‌ی دیگر هم که به شدت به شما ارتباط پیدا می‌کند، مسئله‌ی تولید علم است. خوشبختانه من می‌بینم در دانشگاه‌ها تولید علم و لزوم عبور از مرزهای دانش به یک گفتمان عمومی تبدیل شده. این خیلی برای من خرسندکننده و نویدبخش است. باید اجرائی کنید." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۲/۲۷)

۳-۹- نقش رسانه‌ی ملی در پیشرفت علمی کشور

رسانه‌های رسمی کشور می‌توانند نقش بسیار مهمی در درونی کردن علم آموزی در جامعه و نهایتاً پیشرفت علمی داشته باشند، در همین راستا رهبری انقلاب می‌فرمایند: "علم را باید رویانید. به نظر من رسانه می‌تواند در نهضت تولید علم و فکر و نظریه و اندیشه در زمینه‌های مختلف- چه در زمینه‌ی فنی و چه در زمینه‌ی انسانی و غیره- نقش ایفا کند. شما می‌توانید خط تولید علم و فکر و نظریه را برنامه‌ریزی شده دنبال کنید؛ به بحث‌های منطقی و مفید دامن بزنید؛ کرسی‌های نوآوری را تلویزیونی کنید و چهره‌های علمی نوآور خوب را مطرح نمایید." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۹/۱۱)

۴-۹- نقش دولت‌ها در پیشرفت علمی کشور

دولت‌ها به عنوان متولیان اجرایی کشور و مسئولین این عرصه نقش چشمگیری در حوزه پیشرفت علم دارند. رهبری معظم انقلاب در این باره می‌فرمایند: "وظیفه‌ی دستگاه‌های مسئول است که دشمنان ملت را درست بشناسند؛ ایادی دشمن را در میان مردم بدانند؛ جهت‌گیری‌های دشمنان را بشناسند و از حق ملت دفاع کنند؛ از امنیت ملت دفاع کنند؛ از دانش پژوهی و پیشرفت علمی در کشور دفاع کنند؛ این وظیفه‌ی دستگاه‌های مسئول است." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در مراسم هفدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)، ۱۳۸۵/۳/۱۴) ایشان در جایی دیگر چنین می‌فرمایند: "ما باید بتوانیم در زمینه‌ی علم، اولاً نگذاریم حرکت پرشتابی که امروز وجود دارد، مطلقاً کند بشود، بخصوص دولت باید به آن اهتمام بکند. عرض کردم این جزو دو اولویت اول برنامه‌های کشور است؛ یعنی به‌طور ویژه روی مسئله‌ی پیشرفت علم باید کار بشود. البته مسئول درجه‌ی یک برای پیشرفت علم، دو وزارت علوم و بهداشت‌درمان هستند؛ لکن وزارت‌های صنعتی، وزارت

کشاورزی، وزارت‌های حتی خدماتی، اینها همه‌شان میتوانند در این زمینه کمک بکنند و باید کمک بکنند." (سید علی خامنه‌ای، سخنرانی در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۲/۶/۶)

۱۰- جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به تفاوت ساختاری نگاه مقام معظم رهبری به مقوله پیشرفت و به خصوص پیشرفت علمی با آنچه امروزه در دنیا به عنوان پیشرفت مطرح است و نیز با توجه به جایگاه ویژه ایشان در تدوین سیاست‌های کلان نظام جمهوری اسلامی، شناخت و تعیین اندیشه‌های ایشان در این حوزه بسیار ضروری و البته کارساز است.

در این پژوهش ضمن تحلیل فرمایشات معظم له و دسته بندی و ساختار بندی های آن ها در یک چارچوب مفهوم کلی تلاش شد تا جایگاه خاص و اهمیت ویژه ی مقوله ی پیشرفت علمی در زمینه های مختلف پیشرفت کشور مورد بررسی قرار گیرد. به عنوان نمونه آنگونه که ایشان در بند دوم ابلاغیه سیاست های اقتصاد مقاومتی به آن اشاره دارند؛ "پیشسازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان" به عنوان راهکار رسیدن به رتبه ی اول اقتصاد در منطقه بیان شده است که این خود نشانگر نقش ویژه توجه به پیشرفت علمی است.

به هر روی به نظر می رسد پیشرفت علمی با تأثیرات چندگانه در حوزه های اقتصادی و اجتماعی و نیز ایجاد زمینه گسترش اقتدار خارجی کشور رکن ضروری و به تعبیر رهبری معظم انقلاب اصلی ترین پایه در پیشرفت کشور است که توجه به آن را در تمام حوزه ها و عرصه ها ضروری می سازد.

در نهایت جمع بندی محورهای هفت گانه مطرح شده در شکل (۱) آمده است.

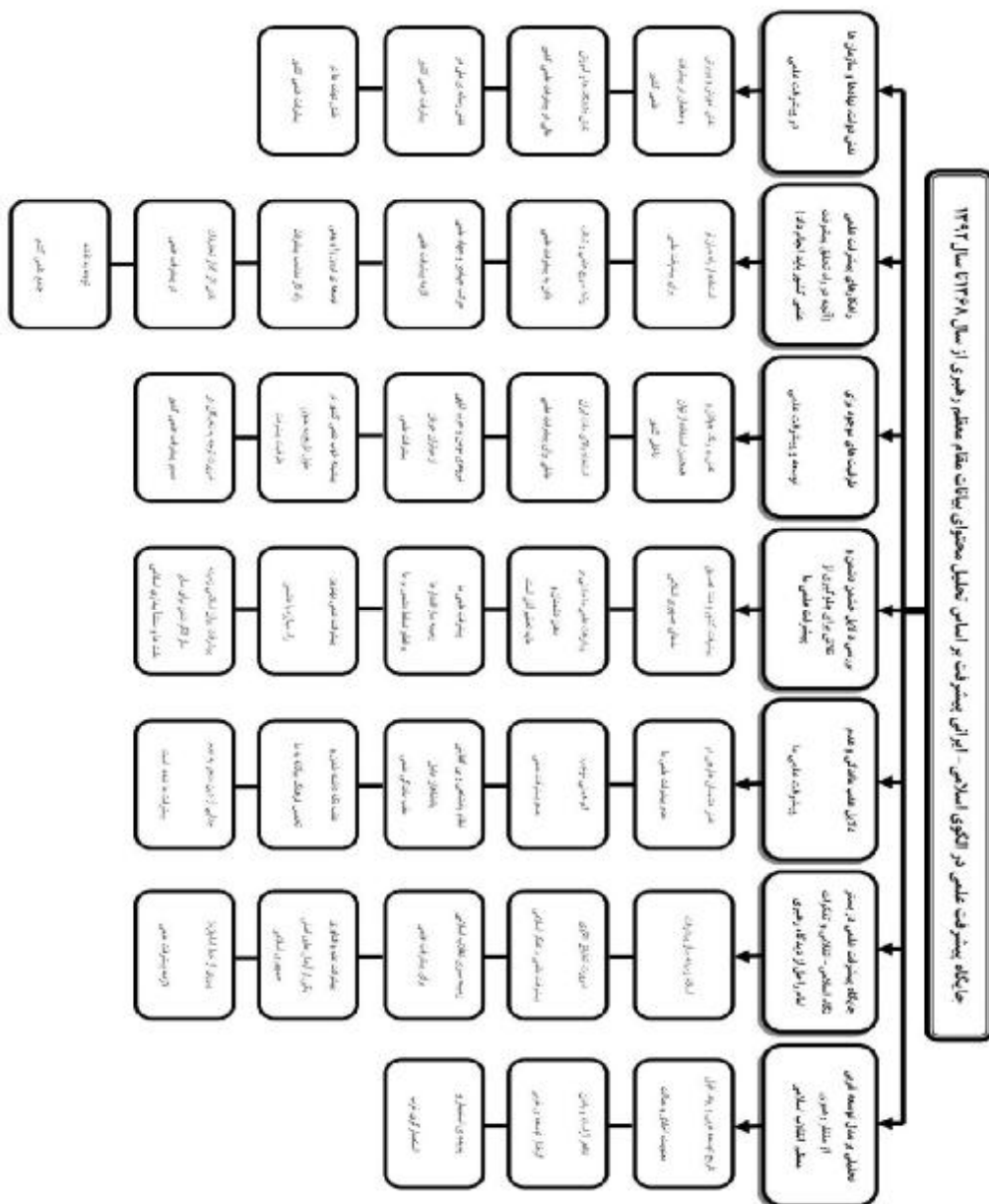
سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مضامین و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداورد ۱۳۹۳

۱۱- نمودار و شکل

شکل (۱): نمودار ترسیمی جایگاه پیشرفت علمی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۳۹۲

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی: مشرف

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی: مشرف

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

منابع به ترتیب استفاده در متن

Simpson & Weiner, John & Edmund. (1989). A New English Dictionary on Historical Principles (NED). Oxford University Press.

- تودارو، مایکل. (۱۳۷۸). توسعه اقتصادی در جهان سوم. غلامعلی فرجادی. نشر کوهسار. حریری اکبری، محمود. (۱۳۷۸). مدیریت توسعه. نشر قطره.
- ازکیا و غفاری، مصطفی و غلامرضا. (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی توسعه. نشر کیهان.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۷/۶/۵). سخنرانی در دیدار نخبگان جوان دانشگاهی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۶۸/۱۱/۹). سخنرانی در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۷۲/۶/۱۴). سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۹/۶/۱۴). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۸/۸/۶). سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۵/۷/۴). سخنرانی در دیدار قاریان شرکت کننده در بیست و سومین مسابقات بین‌المللی قرآن.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۷/۲/۱۹). سخنرانی در دیدار مردم لار.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۳/۷/۱۵). سخنرانی در دانشگاه علوم انتظامی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۳/۶/۲۵). سخنرانی در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس بانک توسعه اسلامی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۷۵/۳/۱۱). پیام به مناسبت آغاز به کار پنجمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۰/۷/۱۳). سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۷۹/۱۲/۲۲). در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۲/۱۱/۲۴). سخنرانی در بیانات در خطبه‌های نماز جمعه.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۳/۲/۲۸). سخنرانی بیانات پس از بازدید از سازمان صدا و سیما.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۳/۱۰/۲). سخنرانی در دانشگاه افسری امام علی (ع).
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۵/۱۲/۱). پیام به مناسبت آغاز به کار چهارمین دوره مجلس خبرگان.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۵/۳/۲۹). سخنرانی در دیدار مسؤولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۴/۳/۱۰). سخنرانی در دیدار اعضای ستاد برگزاری مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره).

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی: مشرف

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: بر سوی نظریه اسلامی ایرانی: مشرف

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۴/۶/۱۶). سخنرانی در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۵/۳/۱۱). پیام به مناسبت آغاز به کار پنجمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۶۹/۳/۱۰). پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۵/۲/۱۲). سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان کشور.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۶/۸/۱۴). سخنرانی در دیدار جمعی از دانش آموزان و دانشجویان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۴/۲۵). سخنرانی در بازدید از پژوهشکده‌ی رویان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۷/۳/۱۴). سخنرانی در مراسم نوزدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۸/۱۱/۱۳). سخنرانی در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۰/۱۱/۱۴). سخنرانی در خطبه‌های نماز جمعه تهران «ترجمه خطبه عربی».
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۲/۵/۱۵). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۵/۱/۱). پیام به مناسبت آغاز سال ۱۳۷۵.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۹/۱۲/۹). سخنرانی در دیدار بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۴/۳/۱۴). سخنرانی در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۹/۲۳). سخنرانی در دیدار جمعی از روحانیون.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۶۸/۹/۲۹). سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان و طلاب.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۲/۲/۲۹). سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۶/۲/۳). سخنرانی در دیدار نیروهای حاضر در مانور طریق القدس.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۶۸/۹/۱). سخنرانی در دیدار ائمه‌ی جمعه و مسئولان و اقشار مختلف مردم سراسر کشور.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۲/۲/۲۲). سخنرانی در دیدار بیانات در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۴/۲/۱۳). سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۱۱/۱۳). سخنرانی در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان).

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۹/۲۳). سخنرانی در دیدار جمعی از روحانیون.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۱/۷/۱۲). سخنرانی در دیدار شرکت‌کنندگان در ششمین همایش ملی نخبگان جوان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۴/۳/۱۴). سخنرانی در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۷/۹). سخنرانی در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۸/۱۶). سخنرانی در هفدهمین دوره‌ی دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۲/۳۱). سخنرانی در دیدار اعضای بسیج دانشجویی دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۱/۱). سخنرانی در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۲/۷). سخنرانی در دیدار جمعی از جوانان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۰/۲/۱۲). سخنرانی در دیدار جوانان و فرهنگیان در مصلا‌ی رشت.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۲/۲۲). سخنرانی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۱/۹/۷). سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۴/۶/۲۳). سخنرانی در دیدار جمعی از جانبازان ورزشکار.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۹/۷/۲۸). سخنرانی در دیدار خانواده‌های شهدا و جانبازان قم.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۰/۱۱/۱۵). سخنرانی در دیدار اعضای گروه دانش صدای جمهوری اسلامی ایران.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۲/۶/۱۴). سخنرانی در دیدار کارگزاران نظام.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۶/۷/۹). سخنرانی در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۱/۷/۳). سخنرانی در دیدار جمعی از نخبگان علمی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۲/۷). سخنرانی در دیدار جمعی از جوانان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۱/۸/۲۲). سخنرانی در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۲/۵/۱۵). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۲/۴/۳۰). سخنرانی در دیدار مسئولان نظام.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۹/۶/۱۴). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۴/۲/۱۹). سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان استان کرمان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۶۸/۹/۲۹). سخنرانی در دیدار جمعی از دانشجویان و طلاب.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۷/۵/۲۷). سخنرانی در دیدار جمعی از آزادگان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۸/۶/۸). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه‌ها.

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۹/۱/۹). سخنرانی در بازدید از توانمندی های صنعت خودروسازی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۱۲/۲۵). سخنرانی در دیدار اساتید دانشگاه های استان خراسان در دانشگاه فردوسی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۲/۲/۱۰). ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۷۴/۲/۱۳). سخنرانی در دیدار جمعی از کارگران و معلمان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۲/۲/۲۲). سخنرانی در دیدار دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶/۷/۱۷). سخنرانی در دیدار دانشجویان نخبه و نفرات برتران کنکور و فعالان تشکل‌های سیاسی فرهنگی دانشگاه‌ها.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۸/۲/۲۷). سخنرانی در دیدار استادان و دانشجویان کردستان.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۳/۹/۱۱). سخنرانی در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما.
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۵/۳/۱۴). سخنرانی در مراسم هفدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- خامنه ای، سید علی. (۱۳۹۲/۶/۶). سخنرانی در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت.